

ЖАҲОН ИҚТИСОДИЁТИ ВА ДИПЛОМАТИЯ УНИВЕРСИТЕТИ
ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc27.06.2017.Tar/Yu/I/S/24.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ

КАДИРОВА ЗУЛАЙХО АБДУХАЛИМОВНА

**ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ЎЗБЕКИСТОННИНГ ХАЛҚАРО
МЕҲНАТ БОЗОРИГА ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВИ**

08.00.09-Жаҳон иқтисодиёти

**ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯ АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент- 2018

**Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси**

**Оглавление автореферата диссертации
доктора философии (PhD) по экономическим наукам**

**Contents of dissertation abstract of the
Doctor of Philosophy (PhD) on economic sciences**

Кадилова Зулайхо Абдухалимовна

Глобаллашув шароитида Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига
интеграциялашуви..... 3

Kadirova Zulaykho Abdukhalimovna

Integration of Uzbekistan into international labor market under globalized
world..... 25

Кадилова Зулайхо Абдухалимовна

Интеграция Узбекистана в международный рынок труда в условиях
глобализации..... 41

Эълон қилинган ишлар рўйхати

List of published works
Список опубликованных работ 45

**ЖАҲОН ИҚТИСОДИЁТИ ВА ДИПЛОМАТИЯ УНИВЕРСИТЕТИ
ҲУЗУРИДАГИ ИЛМий ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc27.06.2017.Tar/Yu/I/S/24.01 РАҚАМЛИ ИЛМий КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ

КАДИРОВА ЗУЛАЙХО АБДУХАЛИМОВНА

**ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ЎЗБЕКИСТОННИНГ ХАЛҚАРО
МЕҲНАТ БОЗОРИГА ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВИ**

08.00.09-Жаҳон иқтисодиёти

**ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯ АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент- 2018

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2017.1.PhD/Iqt45 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация Тошкент давлат шарқшунослик институтида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме)) Илмий кенгаш веб-саҳифаси (uwed.uz) ва «Ziynet» ахборот-таълим портали (www.ziynet.uz) манзилларига жойлаштирилган.

Илмий маслаҳатчи: **Ортиқова Дилором Абдурахимовна**
иқтисодиёт фанлари доктори

Расмий оппонентлар: **Исламов Бахтиёр Анварович**
иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

Расулова Дилфуза Валиевна
иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

Етакчи ташкилот: **Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги**

Диссертация ҳимояси Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc27.06.2017.Tar/Yu/I/S/24.01 рақамли илмий кенгашнинг 2018 йил «_____» _____ куни соат _____даги мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил:100192, Тошкент шаҳри, Мустақиллик шоҳ кўчаси, 54. Тел.: (+998 71) 267-67-69, факс (+998 71) 267-09-00; e-mail: rektorat@uwed.uz).

Диссертация билан Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетининг Ахборот – ресурс марказида танишиш мумкин (____-рақам билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100192, Тошкент шаҳри, Мустақиллик шоҳ кўчаси, 54. Тел.: (+998 71) 267-67-69).

Диссертация автореферати 2018 йил «_____» _____ куни тарқатилди.
(2018 йил «_____» _____даги _____ рақамли реестр баённомаси)

И.А.Хамедов
Илмий даражалар берувчи илмий
кенгаш раиси, ю.ф.д., профессор

Н.А.Нугманов
Илмий даражалар берувчи илмий
кенгаш илмий котиби, ю.ф.н., доцент

И.Р.Мавлянов
Илмий даражалар берувчи илмий
кенгаш қошидаги илмий семинар
раиси, и.ф.д., профессор

КИРИШ (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Жаҳон иқтисодиётининг турли соҳаларида авж олаётган глобаллашув жараёнлари мамлакатлар ўртасидаги ўзаро боғлиқликнинг ортишига, алоҳида фаолият кўрсатаётган бозорларнинг эркинлаштирилишига ва уларнинг умумий жаҳон меҳнат бозорига интеграциялашувининг чуқурлашувига хизмат қилмоқда. Бугунги кунга келиб дунёнинг деярли 200 та мамлакати жаҳон меҳнат бозорининг таркибий қисми бўлмиш халқаро меҳнат бозорида иштирок этмоқда. Халқаро миграция ташкилоти маълумотларига кўра, дунёдаги жами халқаро меҳнат мигрантларининг сони 258 миллион кишига етган бўлиб¹, улар томонидан амалга оширилган 601 миллиард АҚШ доллари ҳажмидаги пул ўтказмаларининг 429 миллиарди ривожланаётган мамлакатларга йўналтирилган².

Жаҳон амалиётида халқаро меҳнат миграцияси жараёнида юзага келаётган муаммолар мамлакатнинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувини самарали ташкил этишдек долзарб масалани илмий асосда тадқиқ этишни кун тартибига кўндаланг қилиб қўймоқда. Бу эса, ўз навбатида халқаро ҳамда минтақавий меҳнат бозорларидаги замонавий ҳолатни тадқиқ этиш, унда Ўзбекистоннинг иштирокини таҳлил қилиш, мазкур масалада жаҳон тажрибасига мурожаат қилиш ва мамлакатимизнинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувининг истиқболдаги долзарб вазифаларини аниқлаш асосида ташқи меҳнат миграцияси соҳасидаги давлат сиёсатини такомиллаштиришга йўналтирилган таклиф ва тавсиялар ҳамда назарий хулосаларни ишлаб чиқиш заруратини асослаб беради.

Ўзбекистонда мустақиллик йилларида олиб борилган иқтисодий ислохотлар жараёнида чуқур таркибий ўзгаришлар амалга оширилиб, ишлаб чиқариш жараёнига энг замонавий техника ва технологиялар кириб келди ҳамда иқтисодиётнинг барқарор суръатлар билан ўсиши таъминланди. Бу эса, ўз навбатида аҳолини иш билан бандлигини таъминлаш борасида катта имкониятлар яратсада, ушбу вазифа ечими кун тартибидаги долзарб масала бўлиб қолмоқда. Чунончи, «Юртимизда йилига 1,5 миллион одамни ишга жойлаштиришга эҳтиёж бўлса-да, ўтган йили Бандликка кўмаклашиш марказлари атиги 248 минг кишини ёки 16,5 фоизини ишга жойлаштирган»³. Республикада аҳолини иш билан таъминлаш самарадорлигини ошириш мақсадида янги иш ўринларини ташкил этиш билан биргаликда меҳнат миграцияси билан боғлиқ жараёнларни тартибга солишга ҳам алоҳида эътибор қаратилмоқда ва натижада интеграциялашган глобал иқтисодий маконнинг узвий бир қисмига айланган Ўзбекистоннинг ҳам халқаро меҳнат бозоридаги ўрни тобора ортиб бормоқда. Мамлакатнинг халқаро меҳнат бозоридаги фаол иштироки бозор иқтисодиётининг муҳим талабларидан бири ҳисоблансада,

¹International migration report 2017.UN. N.Y. 2017. P.4.

²Migration and remittances factbook 2016.World bank group.P.14.

³Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалиқ қондаси бўлиши керак// Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги. www.uza.uz

бирок бу жараёнларда иштирок этиш мобайнида ижобий натижалар билан бир қаторда, айрим салбий ҳолатлар ва муаммолар (одам савдоси, ноқонуний меҳнат миграцияси ва бошқалар) ҳам юзага келмоқда. Бундай муаммолар мамлакатнинг халқаро меҳнат бозоридаги фаол иштирокига жиддий тўсик сифатида ташқи меҳнат миграциясининг иқтисодий ва ижтимоий самарадорлигини ошириш ўрнига, унинг салбий оқибатларини ортишига олиб келиши табиий.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 12 апрелдаги ПҚ-2885-сонли “Ўзбекистон Республикаси ва Россия Федерацияси ўртасида икки томонлама стратегик ҳамкорлик ва шерикчилик муносабатларини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2017 йил 24 майдаги ПҚ-3001-сонли “Бандлик соҳасида давлат сиёсатини янада такомиллаштириш ва меҳнат органлари фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари, 2017 йил 21 декабрдаги “Россия Федерацияси ҳудудида вақтинчалик меҳнат фаолиятини амалга ошириш учун Ўзбекистон Республикаси фуқароларини ташкилий асосда қабул қилиш ва жалб этиш тўғрисида”ги ҳукуматлараро Битим ва мазкур соҳага тегишли бўлган бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда мазкур диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур диссертация республика фан ва технологияларни ривожлантиришнинг I. “Демократик ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иқтисодиётни шакллантириш” устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Халқаро меҳнат бозорининг моҳияти, унинг назарий ва услубий асослари, шунингдек халқаро меҳнат бозорининг шаклланиш омиллари, фаолияти ва ривожланиш тенденциялари билан боғлиқ масалаларга мамлакатимиз ва хорижлик иқтисодчи олим ва мутахассисларнинг илмий ишларида катта эътибор қаратилган.

Халқаро меҳнат бозори ва ундаги меҳнат миграцияси жараёнларининг назарий масалалари хорижлик олимлар Э.Равенштейн, Карр-Саундерс, А.Сови, Ж.Боржас, Дж.Саймон, В.Бёнинг, Д.Массей, Хеин де Хаас, Кристофер С.Уайт каби хорижлик олимларнинг илмий ишларида ўз аксини топган⁴.

Шунингдек, МДХ мамлакатлари иқтисодчи олимлари Э.Плетнев, Р.Цвылев, А.Жирицкий, Л.Рыбаковский, В.Ионцевлар тадқиқотларида халқаро

⁴ Ravenstein E.G. The laws of migration // Journal of Statistical Society of London. Vol. 48, № 2. London., (June 1885). P.167-235.; Carr-Saunders A. M. World Population: Past Growth and Present Trends. London, 1936. Бу ҳақида: Reviewed Work: World Population: Past Growth and Present Trends// The American Economic Review. Vol. 27, No. 2 (Jun., 1937).; Sovy A. General theory of the population. Moscow, 1977. P.168,344. Бу ҳақида: Ионцев В.А. Международная миграция населения: Закономерности, проблемы, перспективы. М., 1999. С. 126.; Borjas G. Immigration and the American Worker//A Review of the Academic Literature. April. 2013.; Simon J. The Economic Consequences of Immigration into the United States. US. 1999.; Massey D., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., and Taylor J.E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal." Population and Development Review 19:431-66. USA., 1993.; Hein de Haas. Migration and development. University of Oxford. 2008; Martin Ph. The recession and migration: alternative scenarios. University of California. Davis. 2009.; Koser Kh. The impact of financial crisis on international migration. Lessons Learned. IOM series. #37. Geneva., 2009.; White C. Cristopher. The relationship between the international migration and regional integration. US., 2011.

меҳнат бозорининг назарий-услубий асослари, С.Рязанцев, А.Каменский, Е.Гаврилов, К.Джамангулов, К.Литвиненко, Д.Сердюков, И.Ивахнюк, Е.Гаврилов, Н.Гузъ, О.Баженоваларнинг илмий ишларида МДХ мамлакатларида меҳнат миграцияси жараёнларининг ўзига хос хусусиятлари, унинг сабаблари ва омиллари ҳамда истиқболлари тадқиқ этилган⁵.

Ўзбекистонлик олимларнинг тадқиқотларида халқаро меҳнат бозори ва унда ташқи меҳнат миграциясининг ривожланиши, мамлакатдаги меҳнат миграцияси жараёнларининг ўзига хос хусусиятлари ва мазкур масаланинг айрим жиҳатлари ўрганилган. Хусусан, Ўзбекистонда халқаро меҳнат миграциясининг шаклланиш ва ривожланиш омиллари, унинг демографик жараёнлар билан боғлиқлиги ҳамда мазкур жараённинг истиқболлари Л.Максакова, меҳнат миграцияси илмий концепцияларининг эволюцияси, унинг меҳнат бозори ва иқтисодиётнинг ривожланишидаги аҳамияти, МДХ мамлакатларидаги, хусусан Ўзбекистондаги меҳнат миграциясининг ўзига хос хусусиятлари Д.Расулова, Ўзбекистонда меҳнат миграцияси ривожланишининг замонавий тенденциялари, унинг меъёрий-ҳуқуқий асослари ва у билан боғлиқ муаммолар ҳамда меҳнат мигрантларининг пенсия таъминоти каби масалалар Б.Умурзаков ва Ш.Исакулов, аҳоли миграцияси, унинг этник таркибидаги ўзгаришлар, меҳнат миграцияси жараёнларининг ҳудудий хусусиятлари Р.Убайдуллаева, О.Ата-Мирзаев ва Д.Джунайдуллаевларнинг илмий ишларида тадқиқ этилган⁶ ҳолда, Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашуви, унинг

⁵Плетнев Э.П. Международная миграция рабочей силы в капиталистической системе мирового хозяйства. М., 1962.; Мировой рынок труда: новая реальность для России и СНГ / Цвылев Р. И., Рыдванов Н. Ф., Жирицкий А. К.; Отв. ред. Цвылев Р. И. М., Наука. 1994.; Рыбаковский О.Л. Миграция населения между регионами: совершенствование методологии анализа. М., 2009.; Ионцев В.А. Международная миграция населения: Закономерности, проблемы, перспективы. Док.дисс.М., 1999.; Рязанцев С.В. Миграционные процессы в Европе и их социально-экономические последствия: Вопросы теории и методики исследования. М., 2002.; Каменский А.Н. Международная трудовая миграция и участие в ней России. Док.дисс. М., 2002.; Гаврилов Е.В. Трудовая миграция из стран СНГ в Россию: социально-экономические последствия и регулирование. Канд. дисс. М., 2008.; Гузъ А. Трудовая миграция в Россию из стран Центральной Азии: состояние и пути развития. Канд.дисс. М., 2008.; Литвиненко К.А. Трудовая миграция в странах СНГ и подходы к ее регулированию. Канд.дисс. М., 2007.; Сердюков Д.Г. Социально-демографические аспекты трудовой миграции в Россию из стран Средней Азии. Канд.дисс. М., 2011.; Ивахнюк И.В. Формирование и функционирование евразийской миграционной системы. Док.дисс. М., 2008. Баженова О.В. Мировой рынок труда в условиях глобализации. Канд. дисс.М., 2005.

⁶Максакова Л.П. Узбекистан в системе международных миграций. Постсоветские трансформации: отражение в миграциях / Под ред. Зайончковской Ж.А. и Витковской Г.С. -М.: ИТ "АдамантЪ". 2009. Максакова Л.П. Экспорт рабочей силы из Узбекистана / Центр миграционных исследований 2004-2010 — <http://migrocentr.ru/publ/trudm/07.php>; Расулова Д.В. Ищчи кучи миграцияси ривожланишининг назарий асослари. Монография.Т., 2010.; Умурзаков Б. Организационно-правовые основы регулирования трудовой миграции в Узбекистане. халқаро муносабатлар.Т., 2008. №2. С.52-59.; Умурзаков Б., Ирназаров Ф. Доступ трудовых мигрантов из Узбекистана, работающих в России, к пенсионной накопительной системе/ Доступ трудовых мигрантов из Кыргызстана, Таджикистана и Узбекистана, работающих в Российской Федерации, к пенсионной накопительной системе. Бишкек. 2011. С.29-37.; Исакулов Ш. Социальная защита прав трудовых мигрантов Республики Узбекистан и российской Федерации// Вестник ПАГС.М., 2009. С.192-196.; Исакулов Ш. Диверсификация направлений миграционных потоков//Халқаро муносабатлар.Т., 2013. №1. С.32-36.; Убайдуллаева Р.А. Анализ факторов толерантности узбекистанского общества. Социол. исслед. М., 2013. №3. С.20-28; Ата-Мирзаев О.Б. Народонаселение Узбекистана: история и современность. Т., 2009.; Ата-Мирзаев О.Б., Гентшке В., Муртазаева Р. Узбекистан многонациональный: историко-демографический аспект. Т., 2011. Джунайдуллаев Д. Ўзбекистон минтакаларида аҳоли миграцияси ва уни тартибга солишни такомиллаштириш. Т., 2012.

замонавий йўналишлари, интеграциялашувнинг хориж тажрибаси асосидаги қиёсий таҳлили ва мамлакатда ташқи меҳнат миграциясини тартибга солишни такомиллаштириш масалалари уларда ўз ечимини топмаган.

Мазкур масала юзасидан олиб борилган илмий тадқиқотлар таҳлили Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашув жараёнининг комплекс тарзда, сўнгги йигирма беш йиллик даврдаги яхлит манзараси, ривожланиш тенденцияларини босқичма босқич ва атрофлича таҳлил этиш заруратини келтириб чиқаради. Шу боис, мазкур диссертация иши доирасида муаммога янгича илмий ёндашув талаб этилади.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилаётган олий таълим ва илмий-тадқиқот муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги. Диссертация тадқиқоти Тошкент давлат шарқшунослик институтининг ФМ-8-сон «Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш ва либераллаштириш шароитида ижтимоий меҳнат муносабатларини такомиллаштиришнинг илмий асослари» мавзусидаги лойиҳаси доирасида бажарилган.

Тадқиқотнинг мақсади глобаллашув шароитида Ўзбекистон Республикасининг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашув жараёнлари ва истиқболлари бўйича илмий, услубий ҳамда амалий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқот вазифалари:

жаҳон, халқаро, минтақавий ва миллий меҳнат бозорлари, уларнинг шаклланиш омиллари ва ўзига хос хусусиятлари ҳақидаги хорижий ва маҳаллий тадқиқотчиларнинг турлича илмий қарашлари, уларнинг назарий-услубий ёндашувларини таҳлил қилиш асосида мазкур масалалар бўйича замонавий тушунча ва таърифларни ҳамда янги хулосаларни шакллантириш;

халқаро меҳнат бозоридаги глобаллашув тенденциялари ҳамда уларга таъсир этувчи омилларни аниқлаш;

халқаро меҳнат бозорига интеграциялашув борасидаги хорижий давлатлар (Туркия Республикаси, Филиппин, Марокаш Қироллиги) тажрибасини ўрганиш ҳамда уларнинг ижобий натижаларини Ўзбекистонда қўллаш имкониятларини таҳлил қилиш ва асослаш;

республиканинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашув жараёнининг меъёрий-ҳуқуқий асослари ҳамда унинг МДҲ ва узоқ хориж мамлакатларига ишчи кучи экспорти жараёнини таҳлил қилиш;

Ўзбекистонлик меҳнат мигрантларининг ижтимоий ва иқтисодий аҳволини социологик тадқиқотлар натижалари таҳлиliga таянган ҳолда аниқлаш ва унинг асосида мамлакатнинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувини баҳолаш;

истиқболда мамлакатнинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувини тартибга солишни такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш.

Тадқиқотнинг объекти сифатида халқаро меҳнат бозори ва унда Ўзбекистоннинг иштироки масаласи танланган.

Тадқиқотнинг предметини глобаллашув шароитида Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувида ташқи меҳнат миграциясини амалга ошириш жараёнлари ташкил этади.

Тадқиқот усуллари. Тадқиқот жараёнида тизимли таҳлил, индукция ва дедукция, анализ ва синтез, анкета-сўровнома орқали кузатиш, иқтисодий-статистик таҳлиллار, монографик таҳлил, статистик маълумотларни гуруҳлаш, танланма кузатиш, шунингдек, муаммоларга мантикий ёндашиш, уларни тизимли ва қиёсий таҳлил қилиш, эконометрик таҳлил ва прогнозлаш усуллари қўлланилди.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги куйидагилардан иборат:

халқаро меҳнат бозорига интеграциялашув жараёни натижаларининг иқтисодий самарадорлигига эришиш учун меҳнат мигрантларининг мамлакатга кириб келаётган пул ўтказмаларини инвестиция шаклида уй-жой кредитларига йўналтириш, реэмиграция жараёнларини рағбатлантириш механизми такомиллаштирилган;

хорижда фаолият кўрсатаётган ўзбекистонлик мигрантларнинг меҳнат муҳофазаси, ижтимоий ҳимояси ва тиббий суғурталаш механизмини такомиллаштириш йўналишлари ишлаб чиқилган;

ташқи меҳнат миграциясининг узоқ муддатли стратегияда мамлакатдаги иқтисодий ўсиш ва ишсизлик муаммосини ҳал қилишга етарли туртки бера олмаслиги, аксинча, хизмат кўрсатиш тармоқларини ривожлантириш, маҳаллий ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлаш ва хорижий инвестицияларни жалб қилиш учун қулай шарт-шароитларини яратиш каби чора-тадбирлар миллий иқтисодиёт тараққиётини рағбатлантириши асосланган;

Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувини такомиллаштиришда альтернатив меҳнат бозорлари билан ҳамкорлик қилиш йўналишлари ишлаб чиқилган;

Тадқиқотнинг амалий натижаси куйидагилардан иборат:

Диссертацияда хорижий ва маҳаллий тадқиқотлар ҳамда халқаро миқёсдаги статистик манбаларни тадқиқ этиш асосида жаҳон, халқаро ва минтақавий меҳнат бозорлари таҳлил қилинган ва мазкур бозорларнинг бугунги ҳолати ўзаро узвий боғлиқликда ёритиб берилган;

Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувини такомиллаштиришнинг стратегик вазифаларидан бири сифатида Ташқи меҳнат миграцияси миллий Концепциясини ишлаб чиқиш ва меҳнат миграцияси тўғрисидаги Қонунни қабул қилиш зарурати асосланган;

Ўзбекистонда ташқи меҳнат миграциясини тартибга солишга йўналтирилган меърий-ҳуқуқий ҳужжатлар, Корея Республикаси ва Россия Федерацияси билан меҳнат миграцияси соҳасидаги ҳукуматлараро келишувлар ва уларнинг амалиётга татбиқини ўрганиш асосида бу борада эришилган асосий натижалар, муаммолар ва долзарб масалалар аниқланган ва мазкур масалалар ечимига оид тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган;

халқаро меҳнат бозорида ишчи кучи экспортёри сифатида фаол иштирок этиб келаётган хорижий мамлакатлар (Туркия Республикаси, Филиппин,

Марокаш Қироллиги)нинг ташқи меҳнат миграциясини тартибга солиш механизми ва уларнинг амалий натижалари таҳлил қилинган. Шу асосда Ўзбекистонда мазкур жараёнлар самарадорлигини оширишга йўналтирилган янги усуллар, хусусан меҳнат мигрантлари учун улардан келадиган пул ўтказмалари эвазига уй-жойни кредитлаш шарти билан сотиб олиш механизми ишлаб чиқилган ва АТБ «Қишлоқ қурилиш банк» фаолияти амалиётига татбиқ этилган;

ташқи меҳнат миграциясини ривожлантириш борасида яқин истиқболдаги чора-тадбирлар комплексини белгилашга йўналтирилган, хусусан ушбу жараённинг ҳуқуқий базасини такомиллаштириш, мазкур фаолият билан шуғулланувчи мутассади ташкилотлар фаолиятини кенгайтириш ва аниқ йўналтириш, халқаро меҳнат бозорига интеграциялашув йўналишларини диверсификация қилиш бўйича тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги қўлланилаётган ёндашув ва усулларнинг мақсадга мувофиқлиги, монографик таҳлиллар ва статистик маълумотларнинг расмий манбалардан олинганлиги, 500 та социологик сўровномаларнинг анкета шакллари асосланганлиги, берилган таклиф ва тавсияларнинг амалда синовдан ўтганлиги ва олинган натижаларнинг ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқланганлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашуви илк бор сўнгги йигирма беш йиллик даврий чегарада, босқичма-босқич, умумжаҳон тенденциялари ва тажрибаси билан узвий боғлиқликда динамик ўзгаришлар, сабаб, оқибат ва таъсир этувчи омиллар боғлиқлигида атрофлича ва комплекс тадқиқ этилганлиги билан белгиланади.

Тадқиқотнинг натижаларининг амалий аҳамияти шундаки, тадқиқот натижалари асосида ишлаб чиқилган таклиф ва тавсиялар ва олинган хулосалар давлат бошқарув органлари, хусусан, аҳолининг иш билан бандлиги ва ташқи меҳнат миграцияси билан боғлиқ ташкилотлар, жумладан, Ташқи меҳнат миграцияси масалалари агентлиги фаолиятини такомиллаштириш ҳамда халқаро меҳнат миграциясининг самарадорлигини ошириш ва мазкур жараённинг салбий оқибатларини олдини олиш имконини беради. Диссертация материалларидан олий таълим муассасалари бакалаврлари ва магистрлари учун «Иқтисодий назария», «Меҳнат иқтисодиёти ва социологияси», «Жаҳон иқтисодиёти ва халқаро иқтисодий муносабатлар», «Ўрганилаётган мамлакатларда демографик жараёнлар ва меҳнат бозори» ва «Демография» каби фанларнинг ўқув дастурларини такомиллаштириш, ўқув ва услубий қўлланмалар тайёрлаш ва ўқитишда фойдаланилмоқда.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Глобаллашув шароитида Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашуви тадқиқоти бўйича олинган натижалар асосида:

тадқиқот натижалари асосида ишлаб чиқилган Корея Республикасида меҳнат фаолиятини юритиш истагида бўлган фуқароларга мазкур мамлакатга

бориш ва меҳнат қилиш тартиблари ва талаблари, меҳнат мигрантларининг ҳуқуқ ва эркинликлари, меҳнат миграциясини қонуний шаклда амалга ошириш афзалликлари, Корея Республикаси қонунчилигида меҳнат мигрантлари учун белгиланган ҳуқуқий меъёрлар акс эттирилган махсус услубий қўлланма «Одам савдосига қарши курашиш бўйича Идоралараро комиссия» томонидан тасдиқланган «Хорижда ишлашнинг қонуний асослари ҳамда одам савдосига қарши курашишнинг мазмун-моҳиятини ёшларга тушунтиришга қаратилган «Одам савдоси – давр муаммоси» тарғибот лойиҳасини амалга ошириш юзасидан Ўзбекистон Республикаси Меҳнат Вазирлигининг Ташқи меҳнат миграцияси агентлиги (ТММА)нинг 2015-2016 йилларга мўлжалланган чора-тадбирлари режасининг «Аҳолини одам савдосининг салбий омиллари тўғрисидаги хабардорлигини ошириш» банди ижросини таъминлашда қўлланилган ва амалиётга жорий этилган (Ўзбекистон Республикаси Меҳнат Вазирлигининг ТММАнинг 2016 йил 13 декабрдаги А105-3894-сон маълумотномаси). Ушбу услубий қўлланманинг ишлаб чиқиши аҳоли бандлигини таъминлаш самарадорлигининг ошишига, аҳолининг меҳнат миграцияси ҳақидаги билим ва тасаввурларининг кенгайишига, мигрантларнинг ўз ҳуқуқ ва бурчлари ҳамда имкониятларини тўғри ва аниқ англаб етишига, меҳнат миграцияси жараёнида аҳолининг қонуний равишда иштирок этиш истагини оширишга, ноқонуний меҳнат миграцияси муаммосини олдини олишга ва меҳнат мигрантларининг хориждаги шарт-шароитларга ижтимоий мослашувларини енгиллаштиришга хизмат қилган;

меҳнат мигрантлари орасида олиб борилган социологик тадқиқотлар натижалари таҳлилига асосланган хулосалар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 12 мартдаги “Республикада маънавий-маърифий ишларни янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 07/2-141 сонли қарорининг «Хорижда ишлашни истаётган шахсларнинг оилавий шароити, чиқиш сабабларини ўрганиш бўйича социологик сўровларни ўтказиш учун махсус дастур ишлаб чиқиш» банди ижросини таъминлашга хизмат қилган (Ўзбекистон Республикаси Меҳнат Вазирлигининг ТММАнинг 2016 йил 13 декабрдаги А105-3894-сон маълумотномаси). Олинган илмий натижалар ва хулосалар Ўзбекистон Республикаси Меҳнат Вазирлигининг ТММАнинг меҳнат мигрантларининг меҳнат муҳофазаси, ижтимоий ҳимояси ва тиббий суғурталаш билан боғлиқ механизмини такомиллаштиришда ўз самарасини берган;

халқаро меҳнат бозорига интеграциялашув бўйича хорижий тажрибанинг қиёсий (Туркия Республикаси, Филиппин ва Марокаш Қироллиги мамлакатлари) таҳлили асосида аниқланган илмий хулосалар Ўзбекистон Республикаси Меҳнат Вазирлигининг ТММА орқали чет элларга ишга юборилаётган фуқароларни ҳуқуқий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя қилиш механизмини шакллантиришда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Меҳнат Вазирлигининг ТММАнинг 2016 йил 13 декабрдаги А105-3894-сон маълумотномаси). Мазкур таклиф мамлакатда олиб

борилаётган миграция сиёсатининг шаффофлигини таъминлашга, меҳнат миграциясининг салбий оқибатларини юмшатишга хизмат қилган;

Ўзбекистонлик меҳнат мигрантларининг пул ўтказмаларидан самарали фойдаланиш ва реэмиграция жараёнларини рағбатлантириш бўйича берилган таклиф ва тавсиялар асосида АТБ «Қишлоқ қурилиш банк»да «Халқаро пул ўтказмаларини амалга ошириш тартиби тўғрисида»ги Низомга пул маблағларини жўнатиш ва олиш чегараларини ўрнатиш ҳамда уларни мақсадли ишлатилишига доир қисмига, яъни «Чет элдан юборилган пул маблағларидан фойдаланиш» бўйича бандларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилган (АТБ «Қишлоқ қурилиш банк»нинг 2016 йил 15 ноябрдаги 03/24-09-9260 сон маълумотномаси). Ушбу механизм меҳнат мигрантларининг пул ўтказмаларини Ўзбекистон банк тизимида қонуний ва шаффоф тарзда киритилишига, банк тизимида валюта тушумлари салмоғининг ортишига, фуқаро маблағларининг кафолатли сақланишига, узоқ муддатли даромадлар келтирувчи манбаларни шакллантиришга ва реэмиграция жараёнларини рағбатлантиришга хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Тадқиқот натижалари 6 та халқаро ва 13 та илмий-амалий анжуманларда муҳокамадан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилиниши. Диссертация мавзуси бўйича жами 36 та илмий иш, шу жумладан иккита монография, Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси томонидан эътироф этилган журналларда 13 та илмий мақола, жумладан 11 таси республика ва 2 таси хорижий журналларда нашр қилинган.

Диссертациянинг ҳажми ва тузилиши. Диссертация таркиби кириш, тўррта боб, 11 та параграф, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан ташкил топган бўлиб, унинг умумий ҳажми 162 бетдан иборат.

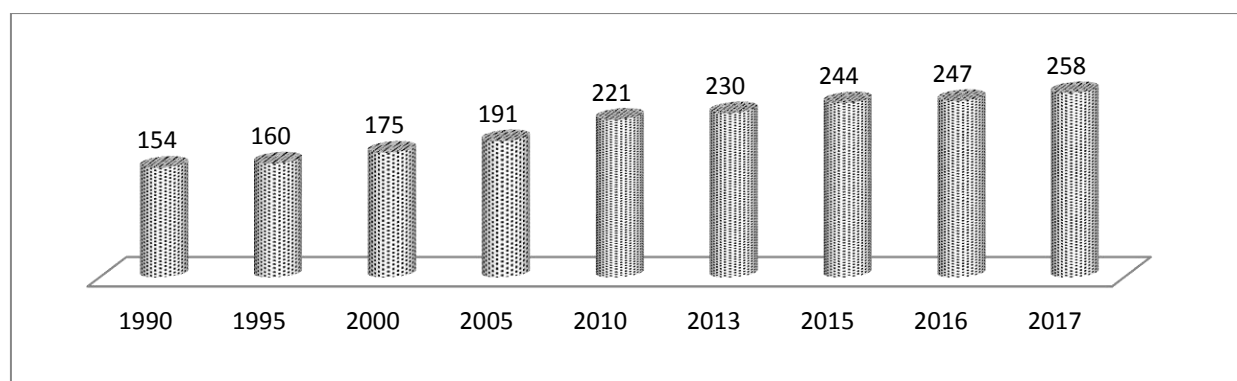
ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Кириш қисмида диссертациянинг долзарблиги ва зарурати асосланган, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объект ва предмети тавсифланган, республика фан ва технологиялари ривожланишининг йўналишларига мослиги кўрсатилган, тадқиқотнинг илмий янгилиги ва амалий натижалари баён қилинган, олинган натижаларнинг илмий-амалий аҳамияти очиб берилган, тадқиқот натижаларини амалиётга жорий қилиш, нашр этилган ишлар ва диссертация тузилиши бўйича маълумотлар келтирилган.

Диссертациянинг **«Халқаро меҳнат бозорининг шаклланиш ва ривожланиш тенденцияларини ўрганишнинг назарий-услубий асослари»** деб номланган биринчи бобида хорижий ва маҳаллий илмий тадқиқотлар ҳамда статистик маълумотлар таҳлили асосида жаҳон, халқаро ҳамда минтақавий меҳнат бозорларининг шаклланиши, ривожланиш босқичлари ва тенденциялари, ўзига хос хусусиятлари ҳамда уларга глобаллашув жараёнларининг таъсири очиб берилган.

«Жаҳон меҳнат бозори»нинг шаклланиши ва ривожланиши ниҳоятда мураккаб жараён бўлиб, унга бир томондан, минтақавий меҳнат бозорларининг шаклланиши, иккинчи томондан эса, турли мамлакатлардаги меҳнат мигрантлари иштирок этадиган жаҳон меҳнат бозорининг алоҳида сегментларининг юзага келиши асос яратади. Жаҳон меҳнат бозори миллий ёки минтақавий меҳнат бозорлари мажмуаси бўлибгина қолмай, у ишлаб чиқаришнинг интернационаллашув жараёнларининг жадаллашувини ҳамда халқаро муносабатлар ривожланиши шароитида янги ва сифатли ишчи кучи бозорининг шаклланишини намоён этади. Бугунги кунда кенг қўлланилаётган «глобал меҳнат бозори» тушунчаси айнан жаҳон меҳнат бозорининг глобаллашув шароитидаги фаолиятини англатади.

«Халқаро меҳнат бозори» ўз таркибида минтақавий ва миллий меҳнат бозорларини бирлаштирувчи ҳамда сифатли ва арзон меҳнат ресурслари рақобатлашадиган катта бир тузилмадир. Халқаро меҳнат бозори меҳнат ресурсларининг халқаро ҳаракатини англатиш билан бир пайтда уларнинг интеграциясини ҳам намоён этади ва жаҳон меҳнат бозори билан узвий боғлиқликда фаолият кўрсатади. Халқаро Миграция Ташкилотининг прогнозларига кўра, 2050 йилга келиб халқаро мигрантларнинг умумий сони 230 млн кишини ташкил этиши керак эди⁷. Аммо халқаро мигрантлар сонининг бундай катта ҳажмга эга бўлиши 2013 йилга келибқ юз берди ва улар дунё аҳолисининг 3,2%ини ташкил қила бошлади (1-расм).

1-расм. Жами халқаро мигрантлар сони, млн киши⁸

«Минтақавий меҳнат бозорлари»нинг шаклланишида айтиб бериш керак, географик ҳудудда жойлашган мамлакатларнинг тарихан шаклланган ижтимоий-иқтисодий мезонлари ва манфаатларининг яқинлиги ёки умумийлиги муҳим роль ўйнайди. Минтақавий меҳнат бозорлари халқаро ва жаҳон меҳнат бозорларининг компонентлари бўлиб, улар жаҳон меҳнат бозорининг шаклланишига сезиларли даражада таъсир кўрсатади. Минтақавий меҳнат бозорлари унга аъзо бўлган мамлакатлар меҳнат ресурсларини ҳеч бир тўсиқларсиз эркин ҳаракатланиши учун имконият беради. Шунинг алоҳида таъкидлаш лозимки, минтақавий меҳнат бозорларидаги

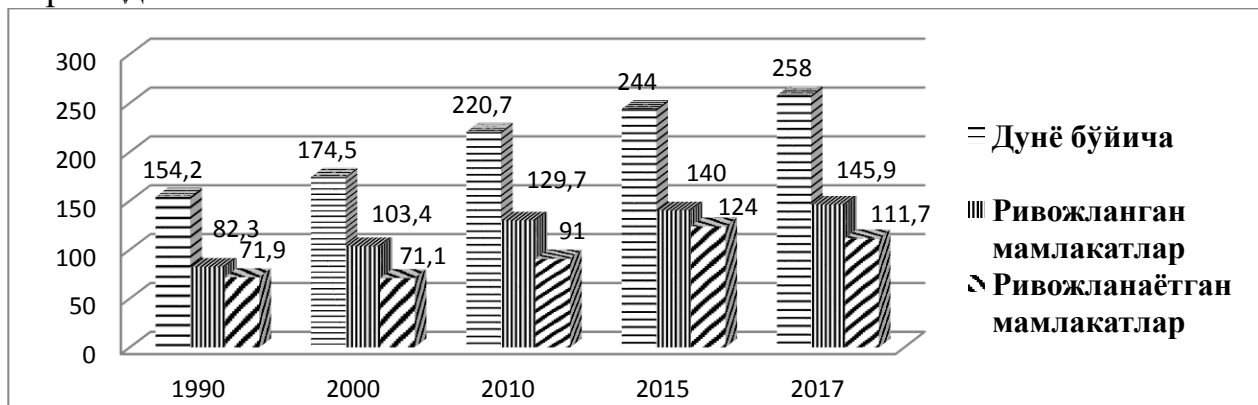
⁷Рязанцев В.С., Ткаченко М.Ф. Мировой рынок труда и международная миграция. Учеб.пособие. М.: 2010. С.132.

⁸Манба:International migration report 2017.UN. N.Y.2017. P.9.

интеграция жараёнлари халқаро меҳнат бозорига нисбатан анча жадал ва осон кечади.

Меҳнат миграцияси шаклланган дастлабки даврда у “вақтинчалик ижтимоий ҳолат” шаклида намоён бўлиб, иқтисодий омиллар туфайли юзага келган бўлса, глобаллашув шароитида ишчи кучи миграцияси унда иштирок этаётган мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига ва таркибий ўзгаришларига таъсир қилувчи муҳим омилга айланди. Тадқиқотларнинг кўрсатишича, глобаллашув шароитида халқаро меҳнат миграцияси жараёнлари ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, унда қуйидаги тенденциялар аҳамият касб этмоқда⁹:

1. Халқаро меҳнат миграциясининг кўлами ва географияси тобора кенгайиб бормоқда (2-расм);
2. Халқаро мигрантлар таркибида вақтинчалик мигрантлар сони ортиб, уларнинг малакавий ва жинсий таркиби ўзгариб бормоқда;
3. Ноқонуний миграция оқимлари ортиб, халқаро меҳнат миграциясининг икки томонлама оқибатлари (салбий ва ижобий) кучайиб бормоқда.

2-расм. Халқаро мигрантларнинг мамлакатлар бўйича тақсимооти, млн киши¹⁰

Умуман олганда эса, глобаллашув жараёнлари кишиларнинг дунё мамлакатлари бўйлаб ҳаракатланиши учун тобора янги ва кенг имкониятларни яратар экан, бундай шароитда меҳнат миграцияси жараёнларининг мисли кўрилмаган даражада жадаллашиши ва халқаро меҳнат бозорининг борган сари кенгайиши кузатилмоқда.

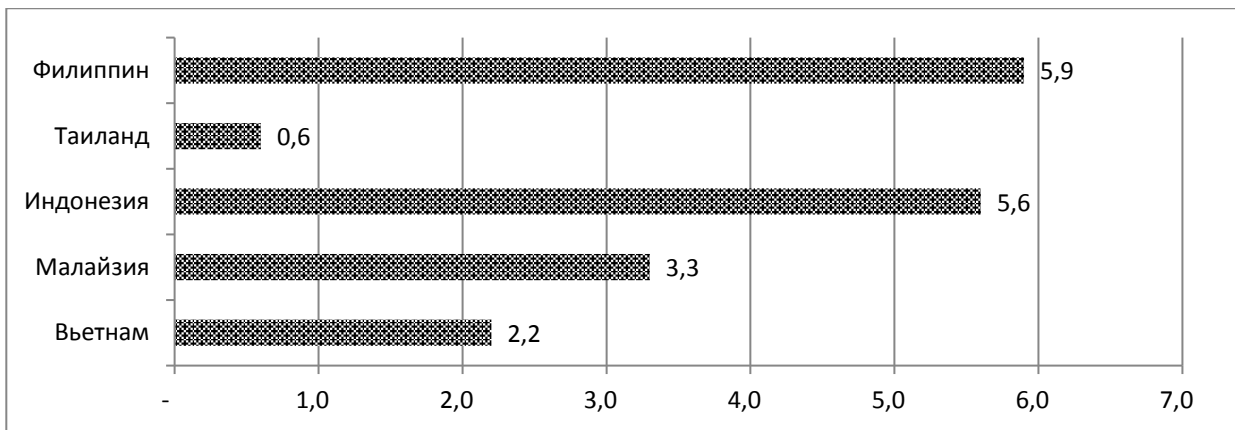
Диссертациянинг «**Хорижий мамлакатларнинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувининг қиёсий таҳлили**» номли иккинчи бобида халқаро меҳнат миграцияси жараёнларини тартибга солиш бўйича хорижий мамлакатлар тажрибаси таҳлил қилинган. Мазкур бобда ишчи кучи экспорти бўйича хорижий мамлакатлар тажрибаси, хусусан, Туркия Республикаси, Филиппин ва Марокаш Қироллиги мисолида ўрганилган бўлиб, ушбу мамлакатларда меҳнат миграцияси жараёнларининг тартибга солиш

⁹Алешковский И.А., Ионцев В.А. Тенденции международной миграции в глобализирующемся мире // Век глобализации. №2. 2008. С.77

¹⁰Манба:International Migration Report 2017.UN. N.Y.2017. P.25.

механизми ҳамда меҳнат миграциясининг мамлакат иқтисодий тараққиётига таъсири таҳлил қилинган. Тадқиқотларнинг кўрсатишича, Туркия Республикасида 1960-1980 йилларда Европа мамлакатларига жадал йўналтирилган ишчи кучи экспорти бўйича тажрибаси малака ва кўникмага эга бўлган меҳнат мигрантларининг Европа Иттифоқида қолиб кетиши билан яқунланди. Шу боис 1980 йиллардан бошлаб ушбу мамлакатда маҳаллий ишлаб чиқаришни ривожлантириш сиёсати амалга оширила бошланди ва натижада меҳнат мигрантларининг сони анча қисқарди. Шу тариқа мазкур мамлакатнинг ишчи кучи экспорти ва хорижий пул ўтказмаларига боғлиқлигига барҳам берилди. Мамлакатда амалга оширилган иқтисодий ислохотлар туфайли Туркияда қайта ишлаш саноати ривожланиб, озиқ-овқат маҳсулотлари, автомобиль ва узоқ муддат фойдаланиладиган истеъмол маҳсулотларининг экспорт ҳажми ортди. Мамлакатда қулай инвестиция иқлимининг шаклланиши шароитида туризм соҳасига инвестициялар кириб келиши кенгайди, банк тизими ривожланди, транспорт тизими модернизациялашди ва 1990 йилларга келиб Туркия учун халқаро хизматлар бозорида ҳам рақобатлашиш имкониятлари туғилди. Бу имкониятлар эса мамлакатнинг жаҳон иқтисодиётида тутган мавқеъининг ортишига олиб келди. Ўз навбатида бундай шарт шароитлар янги иш ўринларининг яратилишига имконият берди ва ишсизлик муаммосини юмшатишга олиб келди. Шу тариқа Туркия Республикаси ишчи кучи экспортёридан ишчи кучи импортёрига айланди.

Ишчи кучи экспорти ва хориждан кириб келаётган пул ўтказмаларининг ҳажми бўйича дунёда учинчи ўринни эгаллаб турган Филиппин бу борада энг оқилона сиёсат олиб бораётган мамлакат сифатида эътироф этилади. Ушбу мамлакат Жануби-Шарқий Осиёдаги бошқа мамлакатлардан фарқли равишда меҳнат миграциясини йўлга қўйишда меҳнат мигрантлари ҳамда уларнинг оила аъзолари ҳуқуқларини ҳимоя қилишга алоҳида эътибор қаратади. Қарийб ўн иккита мамлакат билан миграция соҳасида келишувларни имзолаган Филиппин тажрибасининг кўрсатишича, мазкур соҳада олиб борилган сиёсат мамлакатда хорижий валюта заҳираларининг кўпайишига, тўлов балансининг ижобий томонга ўзгаришига, пул ўтказмаларини қабул қилувчи оилалар томонидан кичик корхоналарнинг ташкил этилишига ва таълим олиш учун шартнома тўловларини амалга оширилишига, қайтиб келаётган меҳнат мигрантларининг билим ва кўникмаларининг ортишига, уй-жой қурилиши инвестициялари ҳажмининг кенгайишига ҳамда ички туризмнинг жонланишига туртки бўлган. Бироқ, иқтисодий таҳлилларнинг кўрсатишича, Филиппинда ишчи кучи экспорти стратегияси узоқ муддатда мамлакат иқтисодиётининг қўшни мамлакатларга нисбатан ривожланиб кетишига хизмат қила олмади ва у қатор макроиқтисодий кўрсаткичлар бўйича ортга қола бошлади. Хусусан, мамлакатдан катта миқдорда ишчи кучи экспорт қилинишига қарамай, у ердаги ишсизлик даражаси қўшни мамлакатларга нисбатан юқорилигича сақланиб қолмоқда (3-расм).

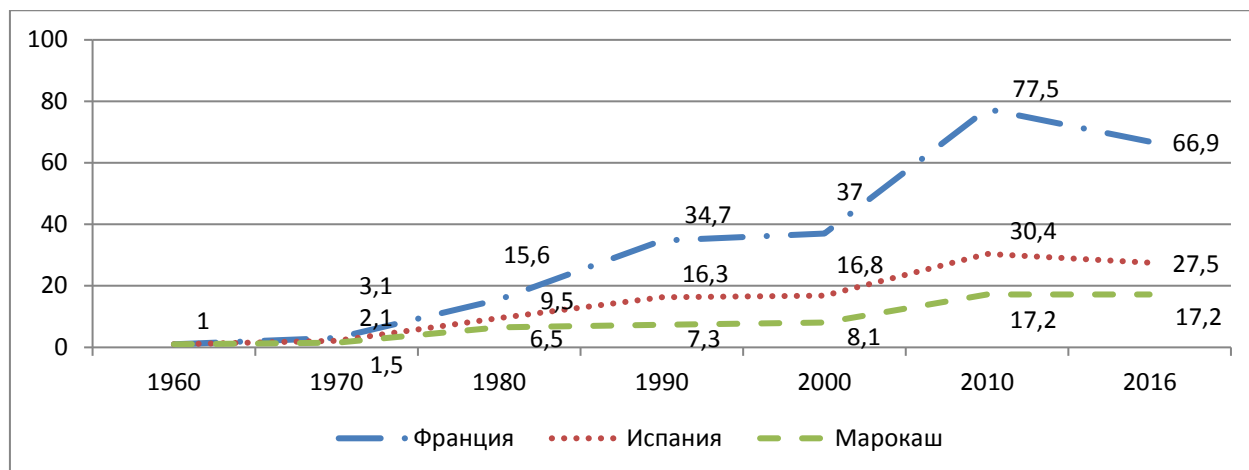

3-расм. Жануби-Шарқий Осиё мамлакатларида 2017 йилдаги ишсизлик даражаси (%)¹¹

Ушбу мамлакатда маҳаллий ишлаб чиқаришни етарли даражада қўллаб-қувватланмаётганлиги, солиқ ставкаларининг ортиб бориши, ялпи ички маҳсулот таркибида импорт ҳажмининг ортиб боришига сабаб бўлмоқда. Диссертацияда ишлаб чиқилган математик моделларнинг кўрсатишича, меҳнат мигрантларининг шахсий пул ўтказмалари иқтисодий ўсишга ёки ишсизлик муаммосини ҳал этишга таъсири кучсиз бўлмоқда. Шу тариқа Филиппинда ишчи кучи экспорти бўйича амалга оширилаётган сиёсат қанчалик самарали бўлмасин, унинг натижалари мамлакатдаги ички иқтисодий муаммоларни ҳал қилишда асосий омил бўлиб хизмат қила олмайди, деган ҳулосага келиш мумкин.

Глобаллашув шароитида жаҳон меҳнат бозорининг фаол иштирокчиларидан бирига айланган Марокаш Қироллиги халқаро меҳнат миграцияси жараёнларини тартибга солиш борасида катта тажрибага эга бўлган мамлакатлардан бири ҳисобланади. Марокаш Европага катта миқдордаги ишчи кучини етказиб бериш ва Африка минтақасида энг кўп хорижий пул ўтказмаларини қабул қилиш бўйича етакчи мамлакат деб тан олинади. Унинг географик жойлашуви ва тарихий алоқалари мамлакатдаги ишчи кучи экспортини ривожланишига ёрдам бериши ва хорижда мамлакат аҳолисининг 10%га тенг миқдорда бўлган Марокаш диаспорасини шакллантирди. Кейинги йилларда эса, Марокашдан чиқиб кетаётган меҳнат мигрантлари сони қисқариб, эндиликда Испаниядан Марокашга меҳнат миграцияси бошлаганлиги кузатилди. Бу ҳолат мамлакатда иқтисодий ҳолатнинг яхшиланганидан далолат беради. Бироқ, тадқиқотларнинг кўрсатишича, меҳнат миграцияси жараёнлари Марокашнинг ривожланаётган мамлакат сифатида иқтисодий ўсиш кўрсаткичларининг ортишига, шунингдек, мамлакатдаги узоқ муддатли тараққиёт масалаларини ҳал қилишига етарли даражада таъсир қила олмаган(4-расм).

¹¹ Жаҳон банки маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган

4-расм. Марокаш, Франция ва Испанияда 1960 йилга нисбатан жон бошига ЯИМнинг ўсиши (мартта)¹²

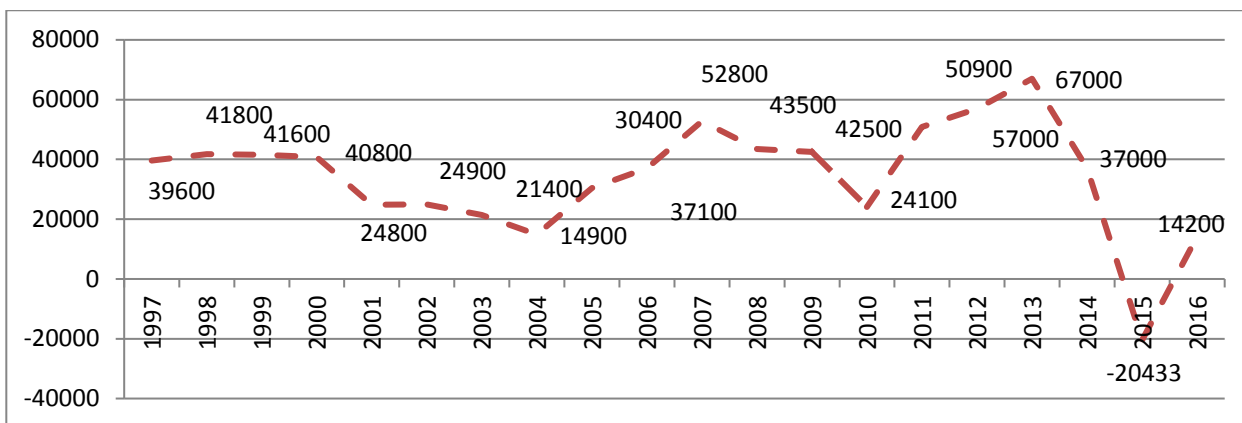
Таҳлил натижаларига кўра, маҳаллий меҳнат ресурслари нисбатан кам бўлган Франция ва Испаниянинг макроиктисодий кўрсаткичлари катта миқдордаги меҳнат ресурсларига эга бўлган Марокашнинг макроиктисодий кўрсаткичларига нисбатан анча юқори бўлганлиги бунинг яққол далилидир

Диссертациянинг «Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашув жараёнларининг таҳлили» номли учинчи бобида Ўзбекистонда меҳнат миграцияси жараёнларининг шаклланиши ва ривожланиши, унинг асосий йўналишлари ва меъёрий-ҳуқуқий базаси таҳлил қилинган. Тадқиқотларнинг кўрсатишча, Ўзбекистонда бир тузумдан иккинчи тузумга ўтиш ҳамда бозор иқтисодиётини шакллантириш даврида, собиқ тузумдан мерос бўлиб қолган ижтимоий иқтисодий муаммолар туфайли миллий меҳнат бозорида ишсизликнинг ортиши, умумий бандлик ва иқтисодий фаоллик даражасининг қисқариши, ишчи кучига, айниқса паст малакали ишчи кучига бўлган умумий талабнинг қисқариши, ишчи кучига бўлган талаб ва таклиф ўртасидаги таркибий мувозанатнинг бузилиши каби ҳолатлар туфайли мамлакатда ички ва ташқи меҳнат миграцияси жараёнлари юзага келди.

Дастлабки ўн йилликда асосан ўз ватанига қайтиб кетиш иштиёқидаги руслар, белоруслар, украинлар ва татарлар каби (руслар 45-48%, татарлар 16-17%, украинлар 5-6%, еврейлар 5-9%, немислар 2-3% ва ўзбеклар 7-8%)¹³ этник гуруҳларнинг ўз ватанларига эмиграцияси шаклида намоён бўлган миграция жараёнлари, 2000 йилларга келиб даромад топиш иштиёқидаги ўзбекларни ҳам ўз ичига олган меҳнат миграциясига айланди ва Россия Федерацияси Ўзбекистоннинг бу соҳадаги дастлабки ҳамкорлари каторидан ўрин олди (5-расм).

¹²Жаҳон банки маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган

¹³Максакова Л., Мамадалиева Х. Ўзбекистан: современные демографические тенденции. // Демоскоп Weekly. № 617-618. 3-6 ноября. 2014. С.14.

5-расм. Ўзбекистон Республикасидан Россия Федерацияси томон соф миграция сальдоси, киши (1997-2016 йиллар)¹⁴

Шу даврда, Россия Федерациясидан мамлакатга кириб келувчи мигрантларга қатъий чекловларнинг мавжуд эмаслиги, аксарият МДХ мамлакатлари каби ўзбекистонликлар учун ҳам кириш визаларининг талаб қилинмаслиги ва аҳолининг катта қисми рус тилида сўзлаша олиши ҳамда уларда бу ўлка ҳақида тарихий тушунча ва тасаввурларнинг мавжудлиги Ўзбекистондан Россияга эмиграция қилувчи меҳнат мигрантлари сонининг ортишига имконият яратди. Ўзбекистонлик меҳнат мигрантлари Россияда асосан енгил санот ва озиқ-овқат саноати, машинасозлик, қурилиш ва хизмат кўрсатиш соҳаларида фаолият юритадилар. Хусусан, уларнинг 45,2%и қурилиш соҳасида, 12,9%и савдо соҳасида, 8,6%и қайта ишлаш саноатида ва 8,2%и қишлоқ хўжалиги соҳасида фаолият кўрсатади¹⁵.

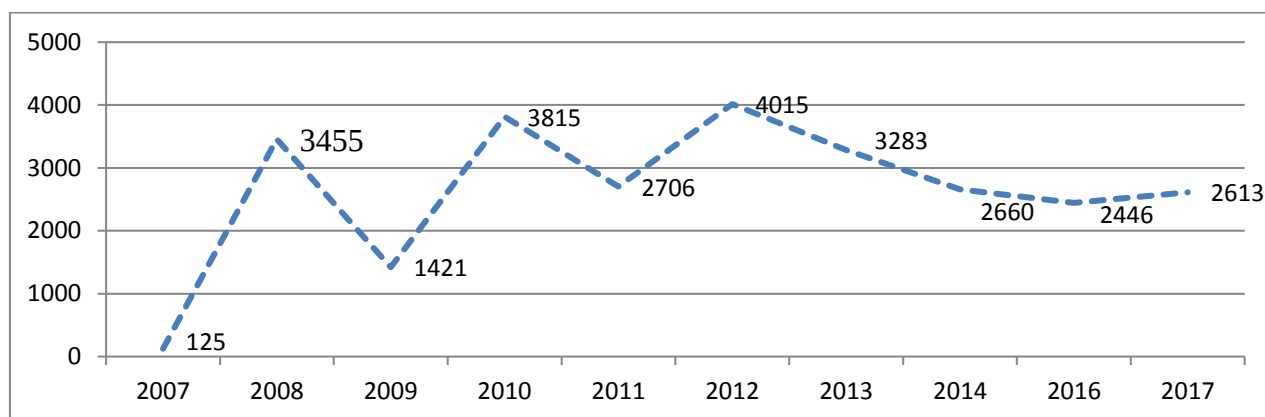
2017 йил 21 декабрда “Россия Федерацияси ҳудудида вақтинчалик меҳнат фаолиятини амалга ошириш учун Ўзбекистон Республикаси фуқароларини ташкилий асосда қабул қилиш ва жалб этиш тўғрисида”ги ҳукуматлараро Битимнинг кучга кириши мигрантлар сони, мутахассислиги ва уларни қабул қилувчи минтақани реал эҳтиёжга мос ҳолда аниқлаш ҳамда Россиянинг ваколатли органлари томонидан меҳнат мигрантларига энг кам иш ҳақи талабларига риоя этиш, муносиб турмуш шароитларини яратиш, тиббий ва ижтимоий суғурта, хусусан пенсия билан таъминлаш бўйича ҳуқуқий кафолатланган тартибни жорий қилиш бўйича иккитомонлама ҳамкорлик қилиш имкониятини яратди. Россия ИИВ маълумотларига кўра, мамлакатда фаолият юритаётган ўзбекистонлик меҳнат мигрантларининг сони тахминан 1 миллион кишига етган бўлиб, улар мамлакатдаги жами мигрантларнинг 10%ини ташкил қилган. Шунингдек, 2017 йилда Россияда жами расмийлаштирилган меҳнат қилиш патентларининг ярмидан кўпи ўзбекистонликлар учун расмийлаштирилган бўлиб, уларнинг сони 800 мингга етган. 2017 йилда ТММА томонидан 922 нафар Ўзбекистон фуқароси ташкилий равишда Россияга ишлаш учун юборилган бўлиб, 2018 йилда бу кўрсаткични 50 мингга етказиш режалаштирилмоқда¹⁶.

¹⁴Манба: Федерал миграция хизмат маълумотлари www.fms.gov

¹⁵Зайончковская Ж.А. Миграция населения из стран Центральной Азии. Трудовая миграция в Республике Узбекистан: Социальные, правовые и гендерные аспекты. Т.2008. стр 33.

¹⁶ ТММА ахборот хизмати

Ўзбекистондан ташқи меҳнат миграциясининг яна бир оқими узоқ хориж мамлакатларига, хусусан Корея Республикасига йўналтирилган. 1995 йилда Ўзбекистон ва Корея Республикалари ўртасида имзоланган келишувга мувофиқ, ўзбекистонликлар “Саноат Стажировкаси Дастури” асосида Кореяга юборила бошланди¹⁷. 1995-2007 йиллар оралиғида “Саноат Стажировкаси Дастури” асосида Корея Республикасида 19 мингта ўзбекистонликлар иш билан таъминланиши учун шароит яратилди¹⁸. 2003 йилдан бошлаб Корея ҳукумати хориждан ишчи кучини ёллашда “Бандликка Рухсат бериш Тизими” (Employment Permit System -EPS) асосида фаолият кўрсата бошлади¹⁹. 2007-2017 йиллар оралиғида “Бандликка Рухсат бериш Тизими” асосида 48 мингта ўзбекистонлик мигрантлар Кореяга юборилди (6-расм)²⁰.

6-расм. Ўзбекистондан ТММА орқали Кореяга юборилган меҳнат мигрантлари сони, киши (2007-2017 йиллар)²¹

2017 йил 22 ноябрда ТММА ва Корея персонални ривожлантириш институти ўртасида ўзаро Англашув Меморандумининг имзоланиши, “Кадрлар тайёрлаш ва бандлик даражасини қўллаб-қувватлаш” дастурининг тасдиқланиши ҳамда шу йили 13 ноябрдан Комплекс тест марказининг иш бошлаши томонлар ўртасидаги ҳамкорлик алоқаларининг замонавий босқичга етишида муҳим аҳамият касб этмоқда.

Шунингдек ушбу бобда 2009 ҳамда 2014 йилларда меҳнат мигрантлари орасида ўтказилган социологик сўровномалар таҳлиliga алоҳида эътибор қаратилган. Хусусан, 2009 йилда Д.Расулова томонидан Тошкент шаҳридаги аэропортда Москва, Дубай, Европа ва Сэул рейслари бўйича Тошкентга қайтиб келаётган йўловчилар ҳамда Самарқанд вилоятида яшовчи респондентлар орасида ўтказилган сўровнома натижаларининг кўрсатишича, хорижда қонуний меҳнат мигрантлари билан бир қаторда ўзбекистонлик ноқонуний ва яширин меҳнат мигрантлари ҳам кўпчиликини ташкил қилади.

¹⁷www.migration.uz

¹⁸www.uzembassy.ru

¹⁹Young-bum Park. South Korea: Balancing Labor Demand with strict controls www.migrationinformation.com

²⁰ ТММА маълумотлари

²¹ТММА маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган

2014 йилда мазкур диссертация доирасида муаллиф томонидан Корея Республикасида ишлаб қайтган меҳнат мигрантлари орасида ўтказилган сўровнома натижаларининг кўрсатишича, уларнинг барчаси расмий равишда юборилган қонуний меҳнат мигрантлари бўлган. Мазкур тадқиқотлар таҳлилининг кўрсатишича, меҳнат миграцияси соҳасида учрайдиган турли салбий ҳолатларнинг олдини олиш ёки уларни бартараф этиш борасида қатор вазифалар ўз ечимини кутмоқда. Хусусан, айрим давлатларга амалга оширилаётган меҳнат миграциясини қонунийлаштириш, меҳнат мигрантлари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича ҳукуматлараро битимлар тузиш, ноқонуний меҳнат миграциясини чеклаш чора-тадбирларини кучайтириш каби долзарб масалалар шулар жумласидандир.

Шунингдек 2015 йил 26 июнда ТММА ва “Chuo Sangyo Shinko” агентлиги ўртасидаги “Техник стажёрларни тайёрлаш” дастури бўйича имзоланган Битимга асосан 2017 йилда Ўзбекистондан 17 нафар фуқаро техник стажировкадан ўтиш мақсадида Японияга юборилган.

2017 йилда фуқароларни олдиндан кўниктириш ва мослаштириш марказларида таълим олган 3500 нафардан ортиқ ўзбекистонликлар Корея Республикаси, Россия ва Японияга ташкилий равишда ишлашга жўнатилган бўлиб, ҳозирда Германия, Қозоғистон, Туркия, Уммон Султонлиги, Чехия, Польша, Б.А.А. каби мамлакатлар билан миграция соҳасидаги ҳамкорлик алоқалари ўрнатилмоқда.

Диссертациянинг тўртинчи боби «**Республиканинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашуви истиқболлари ва уни такомиллаштириш масалалари**» деб номланган бўлиб, унда Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашуви тажрибаси таҳлилининг кўрсатишича, меҳнат мигрантларига уларни қабул қилувчи мамлакатнинг тили ва маданиятининг яқинлиги муҳим аҳамият касб этади. Айнан шу сабабли ўзбекистонлик меҳнат меҳнат мигрантлари Россия Федерацияси ёки бошқа МДХ мамлакатларида меҳнат фаолиятини амалга оширишни афзал кўрадилар. Кўп йиллик умумий тарихимиз, ўзаро савдо, иқтисодий ва маданий алоқалар ҳамда рус тилида сўзлаша олиш каби омиллар мазкур мамлакатлар ўртасида меҳнат миграцияси соҳасидаги ҳамкорлик алоқаларини кейинги йиллар давомида ҳам барқарор давом этишида муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Аммо сўнгги йиллар давомида Россия Федерациясининг иммиграцион қонунчилигида меҳнат мигрантларига нисбатан талабларнинг кучайтирилиши ҳамда меҳнат бозорига кириб келаётган ўзбекистонлик ёшларнинг аввалги авлодлардан фарқли равишда рус тилида яхши сўзлаша олмаслиги кейинги пайтларда Россия томон меҳнат миграцияси суръатларининг нисбатан қисқаришига олиб келиши мумкин. Ўз навбатида глобаллашув жараёнлари натижасида кишиларнинг онги ва дунёқарашидаги ўзгаришлар эндиликда уларни тил ва маданиятидан бутунлай беҳабар бўлган, аммо ривожланиш ва турмуш даражаси юқори бўлган мамлакатларга бориб ишлашни афзал кўришларига сабаб бўлмоқда. Бу борада айниқса рус тилида яхши сўзлаша олмайдиган ёш меҳнат ресурслари рус тилини ўрганиб, Россия Федерациясида қурувчилик ва қишлоқ хўжалиги каби мавсумий ишларга эмас, балки корейс, япон ва инглиз тилларини

ўрганиб, ривожланиш даражаси юқори бўлган Европа, АҚШ, Б.А.А., Корея ва Япония каби мамлакатларга ишлашга бормоқдалар. Яқин истиқболда Корея ва Япония каби технологиялар ривожланган мамлакатларда ишчи кучи тақчиллиги кузатилаётган техник соҳаларга Ўзбекистондан касб ҳунар коллежларини битирган ёшларни махсус ўқув курсларида тайёргарлик ўтказиб, мамлакатлараро шартномалар асосида меҳнат фаолиятига жалб этиш мақсадга мувофиқдир.

Республиканинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувини тартибга солишни такомиллаштириш мақсадида аҳолини хорижда иш билан банд қилиш бўйича миллий Концепцияни ишлаб чиқиш, бу соҳанинг ҳуқуқий норматив базасини такомиллаштириш ва миллий қонунчиликда халқаро нормаларни жорий қилиш ҳамда меҳнат миграцияси оқимларини диверсификациялаш мақсадга мувофиқдир. Бу борада бугунги кунда халқ муҳокамасига қўйилган “Ташқи меҳнат миграцияси тўғрисида”ги Қонун лойиҳасининг ишлаб чиқилиши мазкур йўналишни такомиллаштириш жараёнлари янги босқичга кўтарилаётганини ифодаламакда.

Шунингдек, ТММА фаолиятини такомиллаштириш, унинг таъсир даражаси ва нуфузини ошириш, қонуний меҳнат миграциясини тарғиб қилиш ишларини кенгайтириш ва маслаҳат марказлари фаолиятини йўлга қўйиш, меҳнат миграциясининг уюштирилган шаклини кенгайтириш, халқаро меҳнат бозорида ўзбекистонлик меҳнат мигрантларининг рақобатбардошлигини таъминлаш учун уларни тайёрлов курсларида ўқитишни ривожлантириш, янги альтернатив меҳнат бозорларини ўрганиш ва улар билан ҳамкорликни амалга ошириш муҳим аҳамиятга эгадир.

Шу билан бирга тадқиқотда Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувини тартибга солишни такомиллаштириш мақсадида аҳолининг меҳнат миграцияси тўғрисидаги ҳуқуқий билимларини ошириш, қонуний меҳнат миграциясини тарғиб қилиш, хориждаги меҳнат мигрантларининг ижтимоий ва иқтисодий аҳволини таҳлил қилиш асосида зарур чораларни амалга ошириш, меҳнат миграцияси эвазига келадиган пул ўтказмаларидан самарли фойдаланиш ва реэмиграция жараёнларини рағбатлантиришга қаратилган чора-тадбирлар ва уларнинг ишлаш механизмлари ишлаб чиқилган.

Хусусан, меҳнат мигрантлари учун хорижда иш билан таъминлаш ҳақидаги маълумотларни етказиш тизимини такомиллаштириш муҳим аҳамият касб этади. Бу борада ташқи меҳнат миграцияси соҳасида Ўзбекистон билан ҳуқуқий асосга эга бўлган ва мамлакатимиздан чиқиб кетаётган фуқароларнинг аксариятини жалб қилаётган Корея Республикасида меҳнат фаолиятини юритиш истагида бўлган Ўзбекистон фуқароларига мазкур мамлакатларга бориш ва меҳнат қилиш тартиблари ҳамда талаблари, меҳнат мигрантларининг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда мажбуриятлари, уларнинг иш берувчилар билан муносабатларидаги асосий қоидалар ва имкониятлар, юзага келган муаммолар бўйича мурожаат қилиш манзиллари ҳамда Ўзбекистонга қайтиб келиш шартлари ва имкониятлари акс этган усулбуй қўлланмаларни

яратиш мақсадга мувофиқдир. Бундай услубий қўлланмаларни яратиш ва уларни ТММА, унинг минтақавий бюrolари, маҳаллалар ва бандликка қўмаклашиш марказларида тарқатилиши кўзда тутилган. Бундай имкониятнинг яратилиши Ўзбекистон фуқароларининг хориж ҳаётига осонроқ мослашишларида, улар учун яратилган ҳуқуқ ва эркинликлардан тўлиқ фойдаланишларида, “одам савдоси” қурбонларига айланиб қолишларининг олдини олишда, юзага келиши мумкин бўлган муаммо ва камчиликларни ўз вақтида ҳал этишда муҳим аҳамият касб этади.

Шунингдек, мамлакатда меҳнат миграцияси жараёнларини тартибга солишда меҳнат мигрантларининг пул ўтказмаларидан самарали фойдаланиш, уларнинг узоқ муддат давомида хизмат қилишига эришиш ҳамда меҳнат мигрантларининг реэмиграциясини рағбатлантириш масаласи муҳим ўрин тутади.

Тадқиқот доирасида ТММАда Корея Республикасида ишлаб келган ўзбекистонлик меҳнат мигрантлари орасида ўтказилган социологик сўровнома натижаларига кўра, респондентларнинг 33%и хориж мамлакатларига бориб даромад топишдан мақсади уй-жойга эга бўлиш эканлигини маълум қилганлар. Шу ҳолатларни назарда тутиб, оилалар, давлат ҳамда жамиятнинг ташқи меҳнат миграциясидан наф олишини ва ундан узоқ муддат давомида самарали фойдаланишини таъминлаш учун уни мақсадли йўналтириш масаласига урғу бериш зарурати туғилади. Бундан келиб чиққан ҳолда, Кореядаги меҳнат мигрантларининг мурожаати асосида уларнинг чет элда ишлаб топган ва Ўзбекистонга юборадиган пул ўтказмаларини Ўзбекистон ҳудудида фаолият кўрсатаётган тижорат банкларидан олинган кредитларни сўндиришга (қарздор, шерик қарздор, кафил сифатида мажбуриятларни бажаришга) йўналтириш механизмини жорий қилиш, меҳнат мигрантларининг чет элда ишлаб топган маблағларини Ўзбекистон ҳудудидаги банкларда очилган ҳисобварақларида жамғариб бориш тизимини яратиш таклиф қилинмоқда. Мазкур таклифнинг жорий қилиниши мигрантлар пул ўтказмаларини Ўзбекистон банк тизимида қонуний ва шаффоф тарзда киртилишига ва банк тизимида валюта тушумлари салмоғининг ортишига олиб келади, Ўзбекистонда яшаб турган вақтида олган ёки унинг мамлакатда яшаб турган яқин қариндоши олган кредитни шерик қарздор ёки кафил сифатида тўлаб бериш имкониятларини кенгайтиради ва бу орқали тижорат банклари кредит портфелида жисмоний шахсларга бериладиган кредитлар бўйича мажбуриятни ўз вақтида бажариш учун қўшимча имкониятлар яратади, шунингдек жумладан, уй-жойларга ажратилган кредитларда мажбуриятларни таъминлаш ва сўндириш соҳасида бу амалиётни кенг қўллаш имкониятини яратади.

ХУЛОСА

«Глобаллашув шароитида Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашуви» мавзусида амалга оширилган тадқиқот жараёнида қуйидаги илмий ва амалий таклифлар ишлаб чиқилди:

1. Глобаллашув шароитида халқаро меҳнат бозорида ижобий оқибатлар билан бир қаторда салбий ҳолатлар ҳам намоён бўлмоқда. Бундай шароитда салбий муаммоларни олдини олиш ва уларни бартараф этиш мақсадида миллий, минтақавий ва халқаро миқёсда меҳнат миграциясини тартибга солишни кучайтириш ҳамда бу соҳадаги мамлакатлараро ўзаро ҳамкорлик келишувларини ишлаб чиқиш тавсия этилади.

2. МДХ мамлакатлари орасида минтақавий интеграция алоқаларини ривожлантиришда энг аввало, миллий манфаатларни ҳисобга олган ҳолда миллий меҳнат бозорларидаги тартибсизликларни бартараф этиш, тегишли қарорларни мувофиқлаштириш ва ноқонуний миграцияга йўл қўймаслик каби чора-тадбирларни амалга оширишга эътибор қаратиш лозим.

3. Хориж тажрибаси таҳлиliga таянган ҳолда, мамлакат иқтисодиётининг меҳнат миграцияси жараёнларига боғланиб қолишини олдини олишда маҳаллий ишлаб чиқаришни ривожлантирилиши, хорижий инвестицияларнинг кириб келиши учун қулай муҳит яратилиши, банк, транспорт ва туризм каби хизмат кўрсатиш соҳаларининг ривожлантирилишига урғу берилиши лозим.

4. Хориж мамлакатлари тажрибаси таҳлиlinинг кўрсатишича, меҳнат мигрантларининг даромадлари уларнинг кундалик истеъмол эҳтиёжлари учунгина сарфланиш билан чегераланмасдан, мамлакатга инвестиция шаклида кириб келиши ҳамда жамият ва мамлакат ундан узоқ муддат давомида фойда қўриши учун имкониятлар яратилиши мақсадга мувофиқдир. Бу борада Ўзбекистонда ҳам бундай йўналишларни ривожлантирилиши, айниқса меҳнат мигрантларининг даромадлари иш ўринларини яратилишига хизмат қилиши билан боғлиқ механизмларни ишлаб чиқилиши тавсия этилади.

5. Россияда миграция қонунчилигининг кескинлашуви, қишлоқ жойлардаги ёш авлоднинг кўпчилиги рус тилини яхши билмаслиги, ёшларнинг аксариятини ривожланган мамлакатларга интилишларининг кучайиши каби омиллар кейинги йилларда мамлакатдан Россия Федерацияси томон меҳнат миграцияси оқимининг сусайишига олиб келиши мумкин. Шундай экан, истиқболда Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашувида АҚШ, Европа, Япония ва Корея каби ривожланган ёки юқори суръатлар билан ривожланаётган мамлакатлар билан миграция соҳасидаги ҳамкорлик алоқаларининг йўлга қўйилиши, қишлоқ хўжалиги ва қурилиш каби оғир жисмоний меҳнат талаб қиладиган ишларда эмас, балки техника ва технологияларга асосланган соҳаларда фаолият кўрсатувчи меҳнат мигрантлари билан иштирок этиши ва интеграциялашув йўналишларини диверсификация қилиниши мақсадга мувофиқдир.

6. Ўзбекистон ва Корея Республикаси ўртасидаги меҳнат миграцияси ҳамкорлигининг ижобий натижалари, хусусан мигрантларнинг махсус тиббий

ва касбий тайёргарликдан ўтишлари, уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларининг тўлиқ таъминланиши, тил ўрганиш ҳамда саноат соҳасида тажриба орттиришлари каби имкониятлардан келиб чиққан ҳолда, истиқболда ҳам икки мамлакат ўртасидаги мазкур соҳадаги алоқаларни кенгайтириш ва унинг йўналишларини хилма-хиллаштириш тавсия этилади.

7. Мамлакатда реэмиграция жараёнларини рағбатлантиришда қонуний меҳнат мирантларининг ўз яшаш жойларига қайтишлари борасидаги муаммоларни ҳал этиш мақсадида уларнинг ўз ватанларида хорижда орттирган билим ва кўникмаларидан фойдаланишлари ва иш ўринлари билан таъминланишлари давлат томонидан назорат қилиниши инобатга олиниши лозим.

8. Ўзбекистонлик фуқароларни ташқи меҳнат миграциясига етакловчи омилларни бартараф этишда уларнинг даромадларининг асосий қисми йўналтирилаётган сарф-харажатлар (тўй харажатлари, уй-жой ва автомобиль сотиб олиш, таълим тўловлари) учун узоқ муддатли кредитлар ажратиш тизимини кенгайтириш ва енгиллаштириш тавсия этилади.

9. Истиқболда Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига фаол интеграциялашувига эришиш учун мамлакатда бу жараёнларни ҳуқуқий асосини такомиллаштириш, яъни энг аввало меҳнат миграцияси тўғрисидаги Қонунни қабул қилиш, халқаро ва минтақавий келишувларни имзолаш ҳамда тегишли халқаро конвенцияларни қабул қилиш ва улардан самарали фойдаланиш, ТММА фаолиятини кенгайтириш ва меҳнат миграцияси йўналишларини хилма хиллаштириш-мақсадга мувофиқдир.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING OF THE SCIENTIFIC DEGREES
DSc27.06.2017.Tar/Yu/I/S/24.01 AT THE UNIVERSITY OF WORLD
ECONOMY AND DIPLOMACY**

TASHKENT STATE INSTITUTE OF ORIENTAL STUDIES

KADIROVA ZULAYKHO ABDUKHALIMOVNA

**INTEGRATION OF UZBEKISTAN INTO INTERNATIONAL LABOR
MARKET UNDER GLOBALIZED WORLD**

08.00.09- World economy

**ABSTRACT OF THE DISSERTATION OF THE DOCTOR OF PHILOSOPHY (PHD) IN
ECONOMICS SCIENCES**

Tashkent - 2018

The theme of the dissertation of doctor of philosophy (PhD) was registered under number B2017.1.PhD/Iqt 45 at the Supreme Attestation Commission at the Cabinet of Ministries of the Republic of Uzbekistan

Doctor of philosophy dissertation has been prepared at Tashkent State institute of Oriental Studies.

The abstract of dissertation is posted in three languages (Uzbek, English and resume in Russian) on the webpage of the Scientific Council (www.uwed.uz) and the information educational portal «Ziyonet» www.ziyonet.uz)

Scientific supervisor: **Ortikova Dilorom Abdurakhimovna**
Doctor of Economic Sciences

Official opponents: **Islamov Bakhtiyor Anvarovich**
Doctor of Economic Sciences, Professor

Rasulova Dilfuza Valiyevna
Doctor of Economic Sciences, Professor

Leading organization: **Ministry of Employment and labor relations of the Republic of Uzbekistan**

The defence of the dissertation will take place on ____ «____», 2018 at ____ at the session of the Scientific Council DSc27.06.2017.Tar/Yu/I/S/24.01 at the University of world Economy and Diplomacy. Address: 100192, Tashkent city, Mustaqillik street, 54. Tel.: (+998 71) 267-67-69, fax (+998 71) 267-09-00; e-mail: rektorat@uwed.uz

The dissertation of doctor of philosophy is available at the Information Resource Centre of the University of World Economy and Diplomacy (registered № ____). Address: 100192, Tashkent city, Mustaqillik street, 54. Tel.: (+998 71) 267-67-69;

The abstract of dissertation was circulated on «____» _____ 2018.
(Registry protocol № ____ of «____» _____ 2018).

I.A.Khamedov
Chairman of the scientific council for
Awarding scientific degrees, Doctor of
Science Law ,Professor

N.A.Nugmonov
Scientific secretary of the scientific
council for awarding scientific degrees,
Doctor of Philosophy in Law, Dotsent

I.R.Mavlyanov
Chairman of the scientific Seminar
under the council for awarding scientific
degrees, Doctor of Economic Sciences, Professor

INTRODUCTION (abstract of the thesis of the Doctor of Philosophy)

The significance and relevance of the dissertation topic. Globalization processes are accelerating in different sectors of the world economy and leading to improvement of mutual relations, liberalization of the independently operating markets and integrating them into a common global labor market. Currently, the world's nearly 200 countries are participating in international labor market which is an integral part of the global labor market. According to the data of the International Migration Organization, the total number of international migrants in the world reached 258 mln people²², and out of \$ 601 bln transferred by migrants, \$ 429 bln were sent to developing countries²³.

Problems arising during the process of international labor migration in the world and in Uzbekistan are relevant issue in the agenda of researching the country's effective integration into the international labor market based on scientific views. This, in turn, proves the necessity of studying current state in international and regional labor markets, analysing the participation of Uzbekistan in this regard with reference to the international experience and the country's integration to the international labor market and determining the actual prospects of the state policy in the area of external labor migration on the basis of proposals and recommendations aimed at improving and substantiating the need for the development of theoretical conclusions.

After gaining independence, Uzbekistan carried out economic reforms with profound structural changes in the economy by implementing advanced technologies and equipment into the production process and these factors have provided sustainable growth in the country. Although this creates a good opportunity to resolve the problem of unemployment, the latter still remains one of the critical challenges for the country. While “there is a need to provide jobs to 1,5 million people annually, the Employment promotion centre has provided 248 thousand people or a mere 16 %”²⁴. In order to increase the efficiency of the job creation, a particular emphasis was paid to the regulation of migration processes, which has become an integral part of the integrated global economic space in Uzbekistan's growing role in the international labor market. Although republic's active participation in the international labor market is considered one of the most important requirements of the market economy, during the process of integration there have appeared positive results, as well as some of the negative outcomes and problems (human trafficking, illegal migration, etc.). Instead of increasing economic and social efficiency of external labor market, such problems as serious barriers naturally cause increase in negative consequences to active participation of the countries in international labor market.

This dissertation research serves to implement tasks defined in legal-normative documents such as the Decree of the President No.2885 on April 12, 2017 “About measures to enhance the mutual strategic cooperation and partnership between the Republic of Uzbekistan and Russian Federation”, No.3001 on May 24,

²² International migration report 2017.UN. N.Y. 2017. P.4.

²³Migration and remittances factbook 2016.World bank group.P.14.

²⁴ Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак// Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги. www.uza.uz

2017 “About measures to further improve the state policy on employment and substantially increase the productivity of labor institutions”, Intergovernmental Agreement on December 21, 2017 “About centralized involvement of the citizens of the Republic of Uzbekistan for carrying out a temporary work in the territory of the Russian Federation” and other documents on the issue.

Applicability of the research with priority directions of developing science and technology in the Republic of Uzbekistan. The given research has been carried out within the framework of priority direction of developing science and technology of the republic. I. “Spiritual, moral, and cultural development of democratic and legal society, formation of innovative economy”.

The level of current research of the problem. Great emphasis was placed to issues such as essence of international market, theoretical and methodical bases, as well as the factors of international labor market formation, activity and development of trends illustrated in the works of local and foreign scientific scholars and experts.

Theoretical issues of the international labor market and the labor migration processes have been reflected in the works of such foreign scientists as E.Ravenshtein, Carr-Saunders, A.Sovi, G.Borjas, J.Simon, V. Burn, D. Massey, Hein de Haas, Christopher S. White²⁵.

In addition, the economists of the CIS countries such as E.Pletnev, R.Tsviljev, A.Dziritskiy, L.Rybakovkiy, V.Iontsev focused on the theoretical and methodological foundations of international labor market and S.Ryazantsev, A.Kamenskiy, E.Gavrilov, K.Djamangulov, K.Litvinenko, D.Serdyukov, I.Ivaxnyuk, E.Gavrilov, N.Guz, O.Bajenova researched the specifics of the processes of labor migration in CIS countries, its causes, factors and prospects²⁶.

International labor market and the development of foreign labor migration in particular, specific features of external Labor migration in the country and some aspects of these issues have been researched by Uzbek scholars as well. Particularly,

²⁵ Ravenstein E.G. The laws of migration // Journal of Statistical Society of London.Vol .48, № 2.London., (June 1885). P.167-235.; Carr-Sauders A. M. World Population: Past Growth and Present Trends. London, 1936. Бу ҳақида: Reviewed Work: World Population: Past Growth and Present Trends// The American Economic Review.Vol. 27, No. 2 (Jun., 1937).; Sovy A. General theory of the population. Moscow, 1977.P.168,344. Бу ҳақида: Ионцев В.А. Международная миграция населения: Закономерности, проблемы, перспективы. М., 1999. С. 126.; Borjas G. Immigration and the American Worker//A Review of the Academic Literature. April. 2013.; Simon J. The Economic Consequences of Immigration into the United States.US. 1999.; Massey D., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., and Taylor J.E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal." Population and Development Review 19:431-66. USA., 1993.; Hein de Haas. Migration and development. University of Oxford. 2008; Martin Ph. The recession and migration: alternative scenarios. University of California. Davis. 2009.; Koser Kh. The impact of financial crisis on international migration. Lessons Learned. IOM series. #37.Geneva.,2009.; White C.Cristopher. The relationship between the international migration and regional integration. US.,2011.

²⁶Плетнев Э.П. Международная миграция рабочей силы в капиталистической системе мирового хозяйства. М., 1962.; Мировой рынок труда: новая реальность для России и СНГ / Цвылев Р. И., Рыдванов Н. Ф., Жирицкий А. К.; Отв. ред. Цвылев Р. И.. М.,Наука. 1994.; Рыбаковский О.Л. Миграция населения между регионами: совершенствование методологии анализа. М.,2009.; Ионцев В.А. Международная миграция населения: Закономерности, проблемы, перспективы.Док.дисс.М.,1999.; Рязанцев С.В. Миграционные процессы в Европе и их социально-экономические последствия: Вопросы теории и методики исследования. М.,2002; Каменский А.Н. Международная трудовая миграция и участие в ней России. Док.дисс. М., 2002.; Гаврилов Е.В. Трудовая миграция из стран СНГ в Россию: социально-экономические последствия и регулирование. Канд. дисс. М.,2008.; Гузь А. Трудовая миграция в Россию из стран Центральной Азии:состояние и пути развития. Канд.дисс. М.,2008; Литвиненко К.А. Трудовая миграция в странах СНГ и подходы к ее регулированию. Канд.дисс. М.,2007; Сердюков Д.Г. Социально-демографические аспекты трудовой миграции в Россию из стран Средней Азии. Канд.дисс. М.,2011; Ивахнюк И.В. Формирование и функционирование евразийской миграционной системы. Док.дисс. М.,2008. Баженова О.В. Мировой рынок труда в условиях глобализации.Канд. дисс.М., 2005.

formation and development factors of international labor migration, their connection with demographic processes by L. Maksakova, evolution of the concept of labor migration and its necessity in developing labor market and economy, specific features of labor migration in CIS, especially in Uzbekistan by D. Rasulova, modern tendencies of labor migration development in Uzbekistan, its normative and legal bases, related problems, the problems of pension guarantee for migrants scientifically by B. Umrzakov, O. Ata-Mirzaev and D. Djunaidullaev²⁷, we can see that the issues like the integration of Uzbekistan into international labor market, its modern directions, comparative analysis of integration by foreign experience, and the matters of improving regulation of external labor migration in the country have not been solved in them.

The analysis of scientific research conducted in this problem raises the necessity of analysing a complete picture of Uzbekistan's integration into international labor market in the last 25 years and gradual development tendencies. Thus, new scientific approaches are required in the research.

Relevance of the current research to priority directions of researchers of the institution where it is prepared. The dissertation has been conducted in the framework of FM-N-8 "Scientific bases of the development of social labor relations in the condition of liberalizing and deepening economic reforms in Uzbekistan"

The aim of the research is to develop scientific, stylistic and practical proposal and recommendations on processes and prospects of integrating Uzbekistan into international labor market under globalization.

The tasks of the research:

to analyse global, regional and national labor markets, the factors of their development, different scientific approaches of scholars on their specific features, to formulate new modern concepts and rules on theoretical-methodological approaches;

to define globalization trends in international labor market and factors influencing them;

to study the experience of foreign countries (Turkey, the Philippines, the Kingdom of Morocco) in international labor market and analyse the opportunities to implement their positive results in Uzbekistan;

to analyse normative-legislative bases of integration process of the republic into international market and exports of labor force to CIS and other countries;

²⁷Абдурахмонов К.Х.,Н.Т.Шоюсупова.Меҳнат иқтисодиёти.Дарслик.Т., 2012.; К.Абдурахмонов ва бошқалар. Демография. Дарслик.Т.2014.; Максакова Л.П. Узбекистан в системе международных миграций. Постсоветские трансформации: отражение в миграциях / Под ред. Зайончковской Ж.А. и Витковской Г.С. - М.: ИТ "АдамантЪ". 2009. Максакова Л.П. Экспорт рабочей силы из Узбекистана /Центр миграционных исследований 2004-2010 —<http://migrocentr.ru/publ/trudm/07.php>; Расулова Д.В. Ищчи кучи миграцияси ривожланишининг назарий асослари. Монография.Т.,2010.; Умурзаков Б.Организационно-правовые основы регулирования трудовой миграции в Узбекистане. халқаро муносабатлар.Т.,2008.№2.С.52-59.; Умурзаков Б., Ирназаров Ф. Доступ трудовых мигрантов из Узбекистана, работающих в России, к пенсионной накопительной системе/ Доступ трудовых мигрантов из Кыргызстана, Таджикистана и Узбекистана, работающих в Российской Федерации, к пенсионной накопительной системе.Бишкек.2011.С.29-37.; Исакулов Ш. Социальная защита прав трудовых мигрантов Республики Узбекистан и российской Федерации// Вестник ПАГС.М.,2009.С.192-196.; Исакулов Ш. Диверсификация направлений миграционных потоков//Халқаро муносабатлар.Т.,2013.№1. С.32-36.; Убайдуллаева Р.А. Анализ факторов толерантности узбекистанского общества. Социол.исслед. М., 2013. N3. С.20-28; Ата-Мирзаев О.Б. Народонаселение Узбекистана:история и современность. Т.,2009.; Ата-Мирзаев О.Б., Гентшке В., Муртазаева Р. Узбекистан многонациональный: историко-демографический аспект.Т.,2011. Джунайдуллаев Д.Ўзбекистон минтақаларида аҳоли миграцияси ва уни тартибга солишни такомиллаштириш. Т., 2012.

to define social and economic conditions of labor migrants from Uzbekistan based on the analyses of social surveys and evaluate republic's integration into international labor market;

to work out suggestions and recommendations about improving integration process of the republic into international labor market in the future.

The object of the research. International labor market and the issue of Uzbekistan's participation in it have been chosen.

The subject of the research is the processes of implementing external labor migration in the integration of Uzbekistan into international labor market in the condition of globalization.

The methods of the research. There have been appealed the methods such as system analysis, induction and deduction, analysis and synthesis, observation by questionnaires and surveys, economic-statistical analyses, monographic analysis, grouping statistical data, sampling observation, logical approach to problems and their systematic and comparative analysis, econometric analysis and forecasting in the research.

The scientific novelty of the research includes the following:

In order to achieve economic efficiency of international labor market integration an incentive mechanism was set up for re-emigration and redirecting labor migrants' remittances into payments of mortgages;

new areas for labor protection, social welfare and insurance mechanisms were developed for uzbek migrants working abroad.

External labor migration demonstrated poor efficiency in resolving unemployment and achieving strong economic growth in the long-run, In the opposite, creating favourable conditions for foreign investments and developing local production and services industries has scientifically proven to be efficient means in stimulating the national economy;

Alternative labor export destinations were discovered to enhance the integration of Uzbekistan into international labor market;

Practical results of the research are the followings:

the research analyses world, international and regional labor markets investigating statistic data, local and foreign researches on international level. As a result, the connection of these markets has been analysed systematically;

the present research substantiates the need to redefine the legal bases for integrating Uzbekistan into international labor market, develop the national concept of external labor migration, and adopt the new law on labor migration;

there have been defined actual problems, issues and main achieved results in this sphere while studying normative documents directed to develop foreign labor migration, intergovernmental agreements with Russian Federation and the Republic of Korea and their implementation in practice. Consequently, relevant suggestions and recommendation have been worked out;

the mechanisms of developing foreign labor migration and their practical results in the example of leading labor force exporters such as Turkey, the Kingdom of Morocco, the Philippines) have been analysed. As a result, new methods to improve these processes in Uzbekistan, particularly offering credits to migrants transferring money have been developed and implemented in the activity of JSB "Qishloq Qurilish Bank";

there have been developed exact suggestions and recommendations to improve foreign labor force to diversify the integration directions into international labor market, to broaden the functions of organizations working in this sphere.

The reliability of the results of the research is proved by monographic analyses, the derivation of statistical data from official sources, 500 social surveys in the form of questionnaire, the approval of achieved results by authorised institutions.

Scientific and practical significance of the research. Scientific necessity of research results is defined with the correlation of dynamic changes, reason, cause, influencing factors with global tendency, experience in a twenty-five year period of Uzbekistan in international labor market.

The practical value of research result is that the suggestions, recommendations and gained results make an opportunity to improve the activity public organizations for foreign labor migration, particularly for Foreign Employment Migration Agency (FEMA) of the Ministry of labor of the Republic of Uzbekistan and to prevent the drawback of this process. Thesis materials are being used extensively for updating the curriculum, study materials, and textbooks for such disciplines like Economic theory, Labor economics and sociology, World economy and international economic relations, Demography and labor market, and Demography for undergraduate and graduate programs at universities.

The implementation of research results. On the basis of results of research about the integration of Uzbekistan into international labor market in the conditions of globalization:

the results of the research have been used in the implementation of introducing the orders and requirements of working in the Republic of Korea, the rights of labor migrants, the benefits of being a labor migrant, a special manual describing legal norms of the Republic of Korea for labor migrants. This manual was implemented to ensure execution of the task “Improving the public awareness about negative consequences of human trafficking” of the Action plan for 2015-2016 adopted by the FEMA of “Human trafficking- problem of a century” which is directed towards “clarifying the goals and context of legal status abroad and human trafficking”. The latter was adopted by inter-agency commission for fighting human trafficking. Certificate No. A105-3894 by the FEMA under the Ministry of Labor of the Republic of Uzbekistan). Developing this manual contributed towards increasing the effectiveness of job creation, extending the knowledge about labor migration, activating the legal participation and restricting illegal actions of labor migration, as well as facilitating social adaptation to labor migrants.

the conclusions based on the results of the analyses of social survey about defining social-economic conditions and living and conditions of migrants from Uzbekistan working in the Republic of Korea served to implement the execution of “Preparing a special program to hold social surveys to study family conditions of people wanting to work abroad and to identify the reasons”, a part of the Decree of the Cabinet of Ministers No. 07/2-141 “About further improvement of the spiritual and educational work in the country” issued on March 12, 2015 (Certificate No. A105-3894 by the FEMA under the Ministry of Labor of the Republic of Uzbekistan). The gained scientific results and conclusions have effected to improve the activity of FEMA in labor and social protection and medical insurance of migrant workers;

scientific conclusions gained on the basis of comparative analysis of foreign experience (Republic of Turkey, the countries of the Philippines and the Kingdom of Morocco) about integration in international labor market have been used to support the citizens legally who are sent to foreign countries to work by FEMA of the Republic of Uzbekistan and to form the mechanism of defending (Certificate No. A105-3894 by FEMA under the Ministry of labor of the Republic of Uzbekistan) and this proposal has served to soften negative consequences of labor migration and to ensure the transparency of migration policy held in the country;

on the basis of proposals and recommendations on effective use of the money transfer of Uzbek labor migrants, stimulating re-emigration process, at JSB “Qishloq qurilish bank” amendments and additions have been introduced in the Decree about the norms of implementing international money transfer, in the part about limiting the amount of sent and received money and spending it purposefully, that is some remarks to use money sent from foreign countries (Certificate of JSB “Qishloq qurilish bank” No. 03/24-09-9260 presented on November 15, 2016). This mechanism led to introduce money transfer of labor migrants in banking system of Uzbekistan legally and clearly, to increase international currency flow in banking system, to guarantee to store citizen’s money, to form the sources of long-term income and to promote re-emigration processes.

Approbation of the work. The main propositions and conclusions of the research were expounded in 6 international and 13 republican scientific-practical conferences.

Publications of the results of research. On the theme of dissertation there have been published 36 scientific articles, including 1 monography and 13 articles in scientific publications recommended by the Supreme Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan for publication of main results of doctor of sciences dissertation, including in 11 national and 2 international journals.

The outline of the thesis. The dissertation consists of introduction, four chapters, 11 paragraphs conclusion, list of literature and appendix. The total volume of the dissertation is 162 pages.

THE MAIN CONCEPT OF DISSERTATION

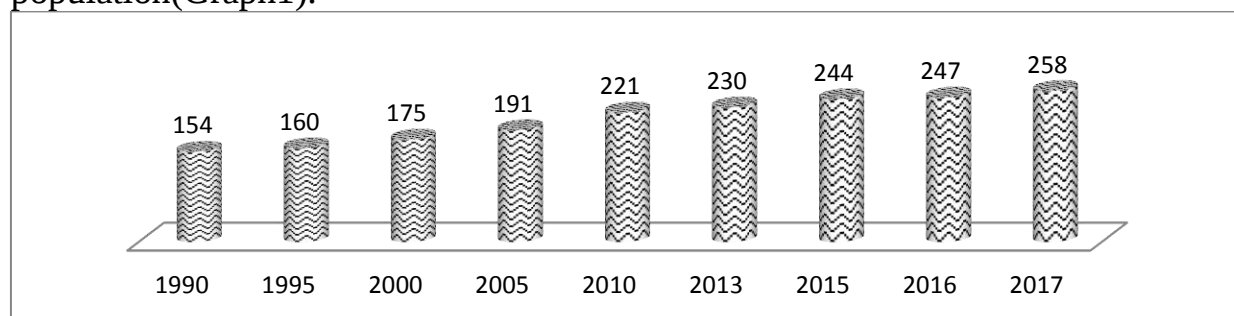
The introduction part describes the relevance of the research, its aim and tasks, object and subject, its correspondence to the directions of science and technological development of the republic, scientific novelty and practical results, scientific-practical significance of gained results, implementation of research results in practice and the structure of dissertation.

The first chapter of the dissertation reveals the formation of world, international and regional labor markets, their development steps and tendencies, specific features and the influence of globalization on them according to foreign and national researches as well as statistic data.

Formation and development of «world labor market» is a complex processes and is based on formation of regional labor markets on one hand, and segments of world labor market where labor migrants of different countries participate on other hand. World labor market is not just a set of national or regional labor markets; it reveals formation of new and qualitative labor market in terms of acceleration of internationalization of factors of production and development of international

relations. Nowadays, widely used «global labor market» means activity of world labor market under terms of globalization.

«International labor market» combines national and regional labor markets and it is a system where high and low skilled labor force compete. International labor market while being an international flow of labor force, reflects integration of labor markets and functions in close dependence on world labor market. According to earlier forecasts of International organization for migration, the total number of international migrants was expected to reach 230 mln people²⁸ by 2050. However, this number had already been achieved in 2013 accounting for 3,2% of world population(Graph1).

Graph.1.Total international migrants, mln people²⁹

During the establishment of «regional labor markets» historical, social and economic criteria and common interests of countries located in common geographic territory play an important role. Regional labor markets as a component of international and world labor highly influences establishment of world labor market. Regional labor market gives opportunity to free movement of labor forces of its member countries. It's important to notice that integration in regional labor markets happens more actively and easily than in international labor markets.

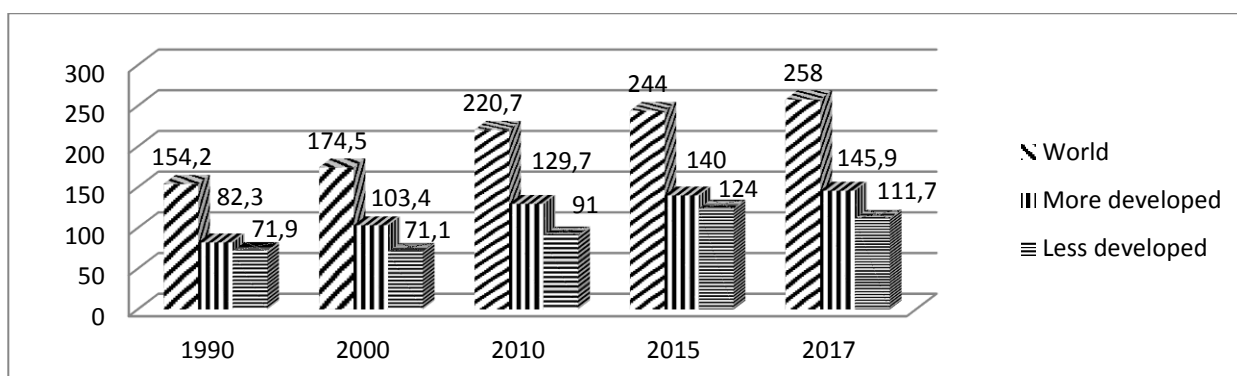
If in the earlier stage, labor migration emerged as a temporary social case which was caused by economic factors, later under globalization, it became an important factor influencing socio-economic development and structural changes of the participating countries. Research shows that international labor migration under globalized world possesses specific features which include the following³⁰:

1. Scale and geography of international labor migration is extending (Graph.2.);
2. The share of temporary migrants among international migrants is increasing, and their skill and gender composition is changing;
3. Illegal migration is increasing, and the impact of international labor migration is increasing, both in positive and negative ways.

²⁸ Рязанцев В.С., Ткаченко М.Ф. Мировой рынок труда и международная миграция. Учеб.пособие. М.: 2010. С.132.

²⁹Source: International migration report 2017. P.9.

³⁰Алешковский И.А., Ионцев В.А. Тенденции международной миграции в глобализирующемся мире // Век глобализации. №2. 2008. С.77.

Graph.2. Distribution of international migrants by countries, mln people³¹

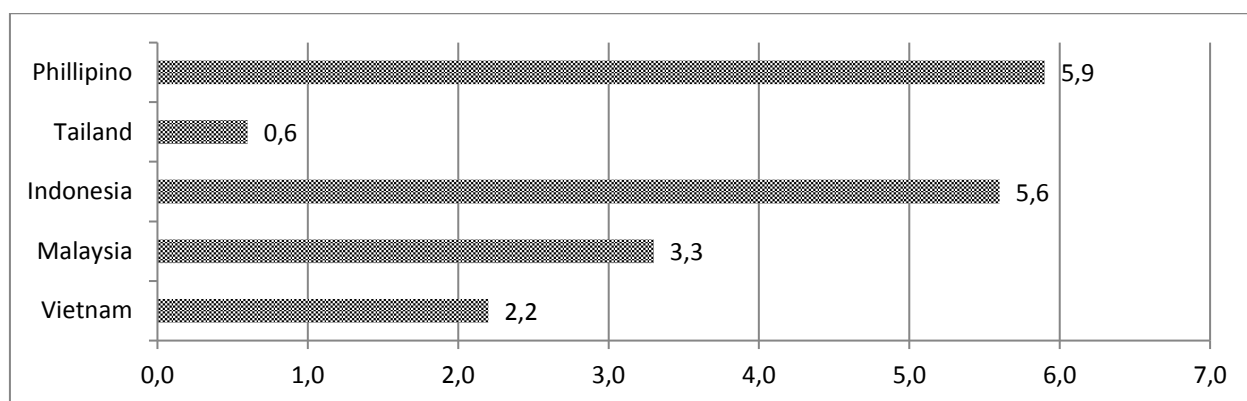
In general, while globalization creates new and wide opportunities for people to move around the world, one can observe an unprecedented increase in migration processes and extension of international labor market.

The second chapter of the dissertation «**Comparative analyses of foreign countries in integration into international labor market**» is dedicated to analysing the foreign experience in regulating international labor migration. This chapter covers the experience of Turkey, Philippines, and Morocco in labor exports, regulation of labor migration, as well as the consequences on national economic development. Research shows that the extensive labor exports from Turkey to European countries during 1960-1980 year resulted in Turkish skilled migrants remaining in European countries. As a result, starting from 1980s, Turkey pursued a policy of developing the national manufacturing industry which helped decrease the migrant flow. This way dependency of the country on labor exports and foreign remittances ended. Economic reforms in the country paved the way to develop local manufacturing and increase the exports of food, automobile and consumer goods.

With a favorable investment climate created in the country, foreign investments into tourism increased, banking system strengthened, transportation modernized and by 1990 Turkey became highly competitive in international services market. This in turn helped improve the share of Turkey in the world economy. Inevitably, such changes improved job creation and reduced unemployment. Turkey gradually turned from being an exporter of labor to an importer of labor.

Philippines is the third largest recipient of foreign remittances and exporter of labor (after China and India) in the world and it is often recognized as a country with the most effective labor export policy. Unlike other South East Asian countries, Philippines strives to protect the rights of migrants and their families. Having signed agreements on labor exports with 12 countries and pursued extensive labor export policy, Philippines increased its foreign currency reserves, improved balance of payments, helped grow small enterprises with money remittances, improved the skills and experiences of re-emigrants. However, statistic data shows that in the long run the above measures did not lead Philippines to outperform its neighboring countries. Despite the large scale labor exports, unemployment remained high compared to its neighboring countries (Graph.3)

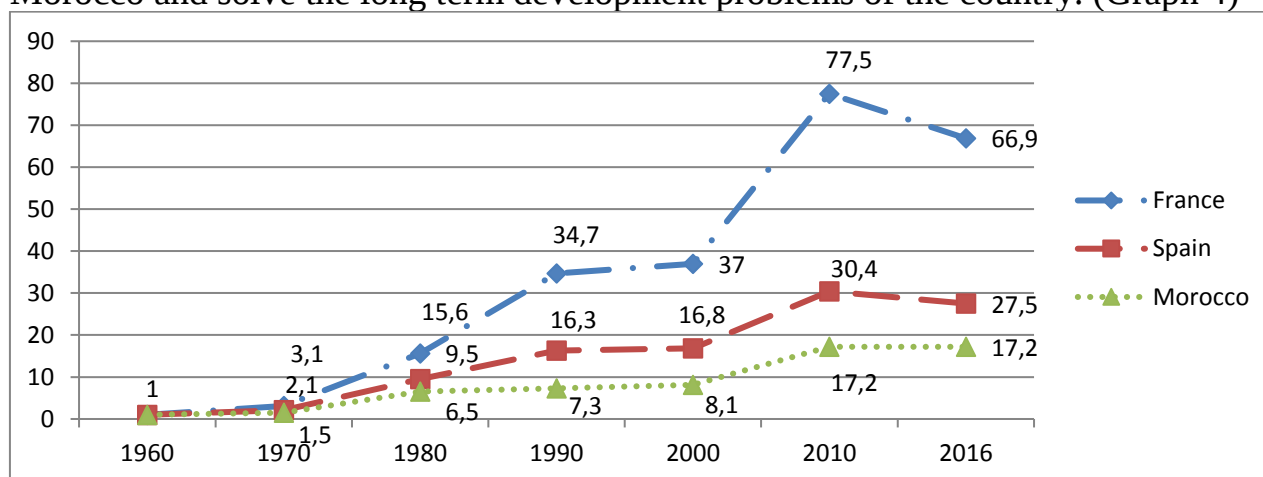
³¹Source: International migration report 2017. P.25.

Graph-3. Unemployment rate in south east Asian countries in 2017 (%)

With little support for manufacturing industry in the country and higher tax rates, the ratio of imports to GDP increased. Mathematic models showed a poor correlation between personal remittances and economic growth or unemployment rate. Thus we came to the conclusion that despite the efficiency of labor export policy of Philippines, personal remittances could not become a driving factor for solving internal economic problems.

Supported by globalization, Kingdom of Morocco became an active participant of the world labor market and was recognized as the country with valuable experience in regulating its labor exports. Morocco has become a leading country in terms of sending labor force to Europe and receiving foreign money transfers among African countries. Geographic location and historical relations of the country helped increase labor exports and create the Moroccan diaspora abroad with the size equal to 10% of the country population. In recent years, however, number of emigrants decreased, but labor migration from Spain to Morocco increased. This reflected an improvement in country's economic condition. Current research shows that, labor migration could not improve the economic indicators of Morocco and solve the long term development problems of the country. (Graph 4)

Graph-4. Increase in GDP per capita in Morocco, France and Spain versus 1960 (in multiples)³²

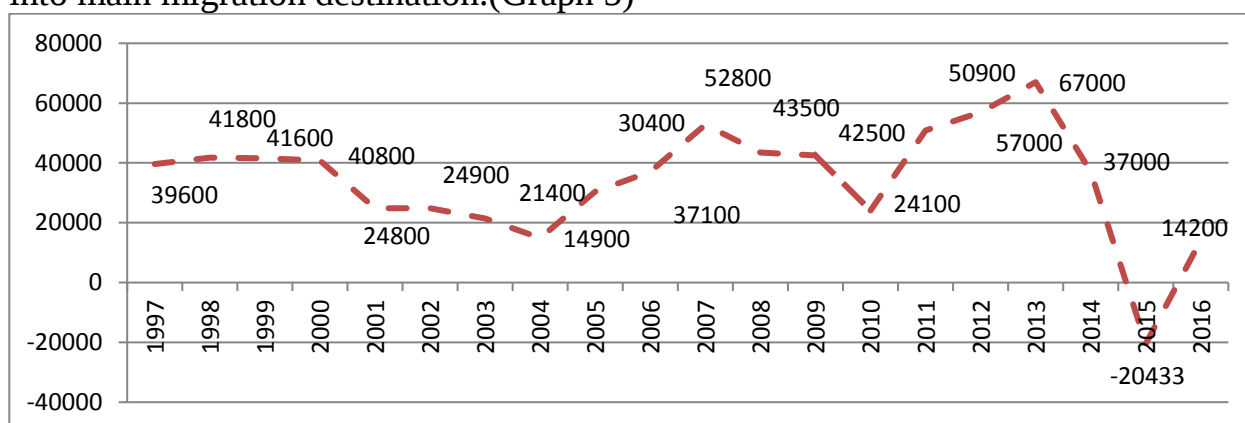
According to the results of analyses, macroeconomic indicators of France and Spain with shortage of labor were better than that of Morocco with surplus of labor.

The third part of dissertation named “Analysis of integration processes of Uzbekistan into international labor market” analyzes the establishment and

³²World Bank data

development of labor migration from Uzbekistan, its major destinations, and legal basis. Research shows that, during the transition of the national economy to a market economy, socio-economic problems inherited from the Soviet Union led to increase in unemployment, decrease in demand for labor force, especially for low skilled labor, imbalance between demand and supply to labor force, and subsequent emergence of international migration from the country.

Migration in the 1990s comprised ethnic Russians and Belarussians (45-48%), Tatars (16-17%), Ukrainians (5-6%), Jews (5-9%), Germans (2-3%), and Uzbeks (7-8%)³³ who were mainly returning to homeland, turned into labor migration of predominantly ethnic Uzbeks in 2000s to Russian Federation, which soon turned into main migration destination.(Graph 5)

Graph-5. Net migration from Uzbekistan to Russian Federation, people (1997-2016)

Absence of strict restrictions for migrants coming to Russian Federation, no-visa entrance for Uzbek citizens, their ability to speak and understand Russian language and culture paved the way to increase the number of migrants from Uzbekistan to Russia. Uzbek migrants usually work in light and food industry, engineering, construction and service sector. In fact, 45.2% of them work in construction, 12.9% in services, 8.6% in processing, and 8.2% in agriculture³⁴.

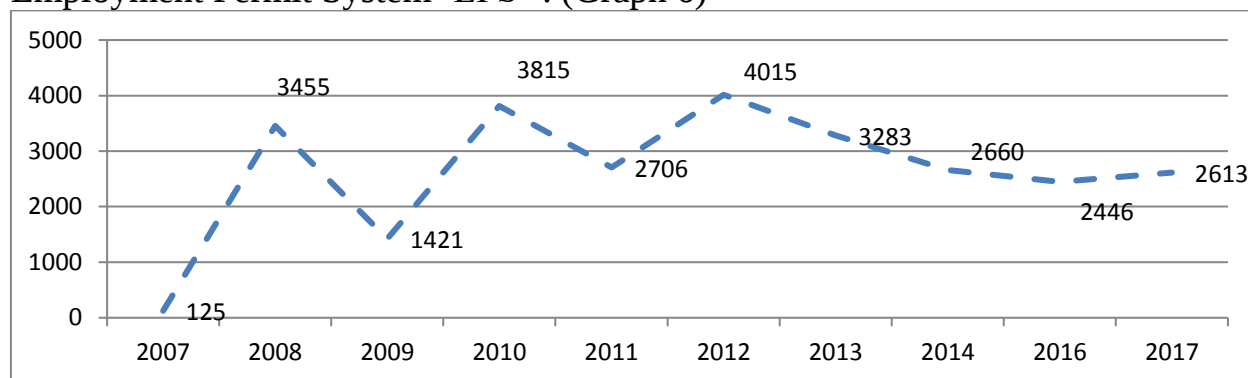
Enacting the Intergovernmental agreement dated 21st Dec 2017 “About centralized involvement of the citizens of the Republic of Uzbekistan for carrying out a temporary work in the territory of the Russian Federation” creates a mutually beneficial opportunity to determine the number of migrant workers, their qualifications and the actual needs in the recipient country, as well as establish the legally guaranteed mechanism for providing minimum wage, decent living conditions, medical and social insurance, and pension payments for citizens of the Republic of Uzbekistan. According to the information of the Russian Ministry of Internal Affairs, the number of labor migrants from Uzbekistan working in Russia has approximately reached 1 million people and accounts for 10% of the total number of migrant workers in the country. Moreover, half of the labor patents registered in Russia during 2017 were issued to workers from Uzbekistan and numbered 800 thousand. If the number of Uzbekistan citizens sent by the Foreign

³³Максакова Л., Мамадалиева Х. Узбекистан: современные демографические тенденции.//Демоскоп Weekly. № 617-618. 3-6 ноября. 2014. С.14.

³⁴Зайончковская Ж.А. Миграция населения из стран Центральной Азии. Трудовая миграция в Республике Узбекистан: Социальные, правовые и гендерные аспекты. Т.2008. стр 33.

Employment Migration Agency in a centralized way stood at 922 in 2017, in 2018 this number reached 50 thousands³⁵.

The other major destination of labor migration from Uzbekistan is oriented towards far abroad, specifically to Korean Republic. According to the agreement signed between Uzbekistan and Korean Republic, citizens of Uzbekistan left for work under “Program for Industrial Training”³⁶. During 1995-2007 for 19 thousand citizens of Uzbekistan were given opportunities to work in Korean Republic under the “Program for Industrial Training”³⁷. From 2003 Korean government began to employ foreign labor under Employment Permit System -EPS.³⁸ During 2007-2017 48 thousand migrants from Uzbekistan were sent to Korean Republic under Employment Permit System -EPS³⁹. (Graph 6)

Graph-6. Number of migrants sent to Korean Republic by FEMA, people (2007-2017)

Memorandum of Understanding signed by FEMA and the Personnel Development Institute of South Korea, adoption of the program for “Developing the personnel and employment support”, as well as the launch of the “Comprehensive test center” play an importance role in raising the cooperation between countries to a higher level.

This chapter dedicated to social polls which were carried out among labor migrants in 2009 and 2014. According to polls carried out by D.Rasulova among migrants returning to Tashkent and Samarkand from Moscow, Dubai and Seoul at Tashkent airport, the number of illegal and hidden migrants from Uzbekistan is significant.

The author carried out a social poll in 2014 for the purpose of the present dissertation among migrants who had returned from Korean Republic having worked there as legal migrants. According to the analyses of this research, there are many emerging issues awaiting resolution in order to prevent and solve the negative consequences of labor migration. They include legalization of labor migration to other countries, signing bilateral agreements on protecting rights of migrants, strengthening restrictive measures against illegal migration.

Moreover, as per the Agreement signed between Foreign Labor Migration and “Chuo Sangyo Shinko” agency on 26th June 2015 under the “Program for preparing technic interns”, 17 citizens of Uzbekistan were sent to Japan for undertaking technic

³⁵ Information resource of FEMA

³⁶ www.migration.uz

³⁷ www.uzembassy.ru

³⁸ Young-bum Park. South Korea: Balancing Labor Demand with strict controls www.migrationinformation.com

³⁹ Foreign employment migration agency

internship. During 2017 over 3500 citizens from Uzbekistan took pre-departure and orientation training before going to Korean Republic, Russia and Japan under centralized labor exports. Currently, migration cooperation is being setup with countries like Germany, Kazakhstan, Turkey, Sultanate of Oman, Czech Republic, Poland, and UAE.

Forth chapter of dissertation named **“Perspectives of integration of the Republic into international labor market and issues regarding improving it”**. According to the experience of Uzbekistan’s integration into international labor market, closeness of language and the culture of the receiving country is very important for labor migrants. That is why labor migrants from Uzbekistani prefer to work in Russian Federation or other CIS countries. Long common history, mutual trade, economic and cultural relations, ability to speak Russian will continue to serve as main factors in a stable cooperation between these countries on labor migration in years to follow. However, recent strengthening of requirements for labor migrants envisaged in the new immigration policy of the Russian Federation and poor Russian language skills of the younger generation of Uzbekistan citizens may lead to decrease in the rates of labor migration to Russian Federation. In turn, changes in the mindset of people with increased globalization is causing them to work in countries with unknown language and culture, and yet demonstrating high development and living standards, like USA, South Korea, UAE and Japan. In the near future, it serves the purpose to send the youth graduated from technology colleges in Uzbekistan after attending the special courses for jobs in advanced countries which are short in labor like Japan and South Korea.

To manage the integration of Uzbekistan into international labor market in a more effective way it is necessary to develop a national strategy about employment abroad, improve its legal regulatory basis, apply international standards in national legislation and diversify labor migration flows. Moreover, it is important to improve the activity of FEMA, increase its influence level and authority, increase the propaganda of legal labor migration and open consulting centers, extend the organized form of labor migration, develop teaching in training courses for migrants for the purpose of increasing their competitiveness in the international labor market, study alternative labor markets and cooperate with them. Drafting the law “on Foreign labor migration” which is currently taken for an open public discussion will raise the above mentioned efforts to a higher level.

Besides, with the purpose of improving the regulation and integration of Uzbekistan into international labor market, the present dissertation proposes measures to enhance the legal knowledges of population about labor migration, advocate the legal migration, increase the efficiency of money remittances to improve the economic and social conditions of labor migrants, encourage re-emigration carrying out necessary measures on the basis of analyses of social and economic position of labor migrants, effectively using labor migrants transfers and stimulating remigration processes.

Particularly, it is important to improve the system of delivering information to labor migrants about employment abroad. In this regard, since South Korea setup a legal basis for migration with and attracts many migrants from Uzbekistan, it serves the purpose to create a foreign labor guide which explains the rules for arriving and working in South Korea, rights and duties of labor migrants, major regulations and opportunities for migrants in their relationship with employers,

procedures for resolving labor conflicts, terms and opportunities for re-emigration back to Uzbekistan. It is planned to distribute such guides at the office of the FEMA, its regional bureaus, makhallas and employment centers. This opportunity is important in facilitating adaptation of migrants abroad, using their rights, preventing "human trafficking" among them, and solving the possible problems and shortcomings on time.

In managing the labor migration, it is critical to use money remittances effectively by enhancing their long term benefit, and stimulating re-emigration of labor migrants.

According to the results of the social poll held at FEMA among Uzbek laborers which had worked in Korean Republic, 33% of respondents left to work in a foreign country with the primary goal of owning or building a house.

The government and the society should take into account and stress this particular need of labor migrants in achieving and improving the efficiency of the long-term benefits from labor migration. Consequently, I propose to create a mechanism for using the proceeds from migrants earnings remitted to Uzbekistan from the Republic of Korea as a source of repayment for commercial bank loans (similarly guarantee, partnership and others) and the system of saving accounts.

Implementing this proposal will allow the money remittances to be a part of legitimate and transparent flow of foreign exchange into the banking system of Uzbekistan, enhances the borrowing capacity of close relatives – recipients of remittances by allowing them to borrow, use as collateral, as well as increases the potential sources of repayment of personal loans issued by commercial banks. Particularly, such practice can be widely used for mortgage loans coverage.

CONCLUSION

In the research "Integration of Uzbekistan into international labor market under globalized world", the following scientific and practical proposals have been worked out:

1. In the context of globalization, international labor market, it is seen positive as well as negative consequences of the circumstances. In order to prevent negative problems and eliminate them in this condition, it is recommended to strengthen the regulation of labor migration in national, regional and international levels and to work out development of bilateral partnership agreements in this area.

2. In order to develop regional integration relations among the CIS countries, firstly, taking into account the national interests, it is recommended to draw attention to the implementation of measures such as eliminating disturbances in the labor markets, coordinating relating decrees, preventing illegal migration.

3. Basing on the analysis of foreign experience, it is recommended to stress the development of domestic production, the creation of a favourable environment for the inflow of foreign investments, to develop sectors such as banking, transport and service, tourism to prevent the country's economy obedience to labor migration processes.

4. Analysis of foreign experience shows that when labor migrants income is spent not just to cover the daily consumption but rather to increase the investment the country increases the longer term benefit from remittances. With this in mind, I recommend creating mechanisms which help transform the labor migrants remittances into jobs created in the country

5. The factors such as aggravation of the Russian migration legislation, lack of knowledge on Russian language among most young people living in rural areas, the desire of the majority of young people to go to developed countries may decrease the flow of labor migration towards the Russian Federation in coming years. Therefore, it is recommended to develop relations with the USA, Europe, Japan, Korea and other developed and fast developing countries in the sphere of migration in order to integrate international labor market, the participation of labor migrants in working process not based on agriculture, construction or other heavy physical affairs, such as agriculture and construction activities that require heavy physical labor, but in the spheres based on technologies and industry, as well as diversify integration directions.

6. Taking into consideration the opportunities such as the positive results of labor migration cooperation between Uzbekistan and the Republic of Korea, particularly migrants with special medical and vocational training, to ensure their full rights and freedoms, to learn a language and gain experience in the field of industrial opportunities, it is recommended the further expansion of collaborations between the two countries in this sphere and its diversity.

7. In order to solve problems to encourage the processes of re-emigration in the country for legal labor migrants' return to their places, it is desirable to provide public control on the use of their knowledge and skills in the country that is acquired in a foreign country, and provide them with jobs.

8. In order to eliminate the factors such as wedding expenses, dwelling and car purchase, tuition fees that lead to the external labor migration of citizens from Uzbekistan it is recommended to offer for long-term loans to facilitate the system.

9. It is recommended to improve the processes of legal framework in Uzbekistan in order to integrate actively in the international Labor market in the future, that is, initially to adopt the Law on labor migration and to sign international and regional agreements, the adoption of relevant international conventions and their effective use, to enlarge the activities of FEMA expansion and diversify labor migration directions.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ № DSc27.06.2017.Tar/Yu/I/S/24.01 ПО
ПРИСУЖДЕНИЮ УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ УНИВЕРСИТЕТЕ
МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ДИПЛОМАТИИ**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИНСТИТУТ
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ**

КАДИРОВА ЗУЛАЙХО АБДУХАЛИМОВНА

**ИНТЕГРАЦИЯ УЗБЕКИСТАНА В МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЫНОК
ТРУДА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

08.00.09-Мировая экономика

**АВТОРЕФЕРАТ ДОКТОРСКОЙ ДИССЕРТАЦИИ (PhD) ПО ЭКОНОМИЧЕСКИМ
НАУКАМ**

ТАШКЕНТ 2018

Тема диссертации доктора философии (PhD) зарегистрирована Высшей аттестационной комиссией при Кабинете Министров Республики Узбекистан за № B2017.1.PhD/Iqt 45.

Диссертация выполнена в Университете мировой экономики и дипломатии.

Автореферат диссертации размещен на трех языках (узбекском, английском и русском (резюме)) на веб-странице Научного совета (www.uwed.uz) и в информационно-образовательном портале «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Научный руководитель:	Ортикова Дилором Абдурахимовна доктор экономических наук
Официальные оппоненты:	Исламов Бахтиёр Анварович доктор экономических наук, профессор Расулова Дилфуза Валиевна доктор экономических наук, профессор
Ведущая организация:	Министерство Занятости и трудовых отношений Республики Узбекистан

Защита диссертации состоится «__» _____ 2018 года в __:__ часов на заседании Научного совета DSc27.06.2017.Tar/Yu/I/S/24.01 по присуждению ученых степеней при Университете мировой экономики и дипломатии. Адрес: 100192, г.Ташкент, ул. Мустакиллик, 54. Тел.: (+998 71) 267-67-69, факс (+998 71) 267-09-00; e-mail: rektorat@uwed.uz

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Университета мировой экономики и дипломатии (зарегистрирована под №__). Адрес: 100192, г.Ташкент, ул. Мустакиллик, 54. Тел.: (+998 71) 267-67-69;

Автореферат диссертации разослан «__» _____ 2018 года.
(протокол реестра №__ от «__» _____ 2018 года).

И.А. Хамедов
Председатель Научного совета по
присуждению ученых степеней
д.ю.н., профессор

Н.А. Нугманов
Ученый секретарь Научного совета по
присуждению ученых степеней к.ю.н.,
доцент

И.Р. Мавлянов
Председатель научного семинара при
Научном совете по присуждению
ученых степеней д.э.н., профессор

РЕЗЮМЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Целью исследования является разработка научных, методических и практических предложений и рекомендаций по перспективам интеграции Республики Узбекистан в международный рынок труда в условиях глобализации.

Объектом исследования выбран международный рынок труда и вопросы участия в нём Узбекистана.

Научная новизна исследования состоит из следующих:

для достижения экономической эффективности интеграции в международный рынок труда разработан механизм поощрения процессов реэмиграции и направления денежных поступлений трудовых мигрантов в виде выплаты по ипотечным кредитам;

разработаны направления для усовершенствования безопасности труда, социальной защиты и медицинского страхования узбекских мигрантов работающих зарубежом;

научно обоснована недостаточная эффективность внешней трудовой миграции в решении проблем безработицы и экономического роста страны в долгосрочной стратегии, вместе с тем научно доказана эффективность стимулирования развития национальной экономики путем создания выгодных условий для привлечения зарубежной инвестиций, развития локального производства и сферы услуг;

разработаны направления сотрудничества с альтернативными рынками труда для усовершенствования интеграции Узбекистана в международный рынок труда;

Внедрение результатов исследования. На основе полученных результатов диссертации по интеграции Узбекистана в международный рынок труда в условиях глобализации:

специальное методическое руководство отражающее порядок и требования посещения и найма на работу, права и обязанности трудовых мигрантов, преимущества осуществления трудовой миграции легальным путем, а также существующие правовые нормы в законодательстве Кореи для граждан желающих осуществлять трудовую деятельность в Республики Корея разработанное на основе результатов исследования был внедрен в целях обеспечения исполнения пункта по «Улучшению осведомленности населения о негативных последствиях торговли людьми» плана действия на 2015-2016 годы принятого Агентством по вопросам внешней трудовой миграции (АВВТМ) в рамках пропаганды проекта «Торговля людьми-проблема века» направленного на «разъяснение целей и содержания правовых основ работы за рубежом и борьбы против торговли людьми», который был утвержден межведомственной комиссией по борьбе с торговлей людьми (справка №А105-3894 от 13.12.2016г. АВВТМ). Разработка данного методического пособия способствовала повышению эффективности обеспечения занятости населения, расширению знаний и представлений населения о трудовой

миграции, активизации легального участия и ограничению незаконных действий в трудовой миграции, облегчению социальной адаптации трудовых мигрантов;

заклучения на основе анализа результатов социологического исследования среди трудовых мигрантов обеспечили исполнение пункта «Разработка специальной программы для проведения социологических опросов по изучению семейных условий и причин выезда лиц желающих работать за рубежом» Постановления Кабинета Министров Республики Узбекистан «Об усовершенствовании духовно-просветительской деятельности в республике» № 07/2-141 от 12.03.2016 г. (справка №А105-3894 от 13.12.2016г. АВВТМ). Полученные научные результаты и выводы были использованы в деятельности АВВТМ по усовершенствованию механизма медицинского страхования и социальной защиты трудовых мигрантов;

научные заключения выявленные на основе сравнительного анализа зарубежного (Турция, Филиппины, Марокко) опыта по интеграции в международный рынок труда были использованы в целях формирования механизма правовой поддержки и защиты граждан выезжающих через АВВТМ (справка №А105-3894 от 13.12.2016г. АВВТМ). Данное предложение способствовало смягчению негативных последствий трудовой миграции; обеспечению прозрачности миграционной политики в стране;

на основе предложений и рекомендаций по эффективному использованию денежных переводов трудовых мигрантов из Узбекистана и стимулированию ре-эмиграционных процессов были внесены изменения и дополнения пунктам по «использованию денежных средств отправленных за рубежом» устава «Об осуществлении международных денежных переводов» АКБ «Кишлок курилиш банк» (справка АКБ «Кишлок курилиш банк №03/24-09-9260 от 15.11.2016). Данный механизм способствовал законному и прозрачному проникновению денежных переводов в банковскую систему Узбекистана, повышению объёма валютных доходов, надёжному хранению денежных сбережений граждан, формированию источников долгосрочных доходов и стимулированию процессов реэмиграции.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИЛМИЙ ИШЛАР РЎЙХАТИ
LIST OF PUBLISHED WORKS
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ

I бўлим (I part, I часть)

1. Қодирова З.А. Ўзбекистон Республикаси ва Россия Федерацияси ўртасидаги меҳнат миграцияси жараёнларининг ўзига хос хусусиятлари // Иқтисодиёт ва таълим. – Тошкент, 2013. – № 1. – Б.85-89. (08.00.00; № 11);
2. Қодирова З.А. Ўзбекистон Республикаси ва Корея Республикаси ўртасидаги меҳнат миграцияси ҳамкорлигининг ҳуқуқий асослари // Халқаро муносабатлар. – Тошкент, 2013. – № 1. – Б.55-63.(08.00.00; № 6);
3. Қодирова З.А. Марокашда меҳнат миграцияси ва унинг мамлакат иқтисодий тараққиётига таъсири // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. – Тошкент, 2014. – № 6. (08.00.00; № 10);
4. Қодирова З.А. Ўзбекистонда меҳнат миграциясини тартибга солишда Филиппин тажрибаси // Иқтисодиёт ва таълим. – Тошкент, 2014.-№ 5. – Б.157-160. (08.00.00; № 11);
5. Қодирова З.А. Минтақавий меҳнат бозорини шакллантиришнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти // Иқтисодиёт ва таълим. – Тошкент, 2015. – № 4. – Б.14-18. (08.00.00; № 11);
6. Қодирова З.А. Халқаро меҳнат ресурсларининг ўзига хос хусусиятлари // Бизнес эксперт. – Тошкент, 2015. – № 10. – Б. 28-32. (08.00.00; № 3);
7. Қодирова З.А. Глобаллашув шароитида халқаро меҳнат бозоридаги замонавий тенденциялар // Жамият ва бошқарув. – Тошкент, 2015. – № 4. – Б.33-39.(08.00.00; № 8);
8. Қодирова З.А. Глобаллашув шароитида халқаро меҳнат бозоридаги жараёнларнинг тартибга солиниши // Ижтимоий фикр-инсон ҳуқуқлари. –Тошкент, 2015. – № 4. – Б.52-62. (08.00.00; № 9);
9. Қодирова З.А. Туркия Республикасининг халқаро меҳнат бозоридаги иштирокининг ўзига хос хусусиятлари // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. – Тошкент, 2016. – № 1. (08.00.00; № 10);
10. Кадирова З.А. Влияние экспорта рабочей силы в долгосрочной перспективе: уроки зарубежного опыта для усовершенствования миграционной политики Республики Узбекистан // Международный научный и общественно-политический журнал «Общество и экономика». – Москва, 2016. – №3. – С.96-111. (08.00.00; № 20);
11. Қодирова З.А. Ўзбекистонда замонавий меҳнат бозори ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари // Молия. – Тошкент, 2016. – № 4. – Б.93-99. (08.00.00; № 12);
12. Қодирова З.А. Халқаро меҳнат бозорининг шаклланиши ва ривожланиши // Бизнес-эксперт. – Тошкент, 2016. – № 10. – Б.24-27. (08.00.00; № 3);

13. Kadirova Z.A. Impact of labor exports on the long-term economic growth: lessons learnt from experience to improve the migration policy of the Republic of Uzbekistan // Journal of management and value ethics. – Vol.6. – No 4. Oct-Dec.2016, – India. – P.58-75. (08.00.00; № 6, Global impact factor 0,5).

14. Қодирова З.А. Ўзбекистон Республикасидан Россия Федерациясига ишчи кучи экспортининг замонавий тенденциялари // Население Узбекистана: современное состояние и новые горизонты развития. (Материалы Республиканской научно-практической конференции). – Тошкент, 2014. – Б. 255-257.;

15. Қодирова З.А. Ўзбекистон ва Корея ўртасидаги меҳнат миграциясининг меъёрий-ҳуқуқий асослари // Хорижий Шарқ мамлакатларида иқтисодий-технологик модернизациялаш ва тадбиркорликни оширишнинг долзарб масалалари. (Республика илмий-амалий анжумани материаллари). – Тошкент, 2014. – Б. 75-79.;

16. Kadirova. Z. Morocco: labor migration and its impact on economic performance of the country //3 rd International Scientific Conference.European Applied Sciences : modern approaches in scientific researches (Conference Papers). – Volume 2. – Stuttgart,Germany, 2013. – P. 16-17.;

17. Kadirova Z.A. Legislative basis of labor migration in Uzbekistan. 9 th International Scientific Conference. Theoretical and applied sciences in the USA (Conference Papers). – New York, USA., 2016. – P. 35-38.

II бўлим (II part, II часть)

1. Қодирова З.А. Глобаллашув шароитида Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат бозорига интеграциялашуви. Монография. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2016-152 б.;

2. Қодирова З.А. Халқаро меҳнат бозорининг шаклланишида меҳнат миграциясининг ўрни // Жаҳон-молиявий иқтисодий инкирозининг оқибатлари, асосий сабоқлари ва миллий иқтисодий-технологик ривожланишига таъсири (Республика илмий-амалий анжумани материаллари). – Тошкент, 2011. – Б. 65-69.;

3. Миграция жараёнларининг халқаро меҳнат бозори ривожланиши ва шаклланишига таъсири // Демографическое развитие Республики Узбекистан за годы независимости (Материалы республиканской научно-практической конференции, посвященному 20-летию юбилею независимого развития республики). – Тошкент, 2011. – Б. 284-287.;

4. Қодирова З.А. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда демографик ўзгаришлар // Миллий иқтисодий-технологик модернизациялаш ва диверсификациялашнинг долзарб масалалари: хориж тажрибаси, муаммолар, истиқболлар (Республика илмий-амалий анжумани материаллари). – Тошкент, 2012. – Б. 119-124.;

5. Қодирова З.А. Ўзбекистондан хорижга ишчи кучи экспортининг

меъёрий-хукукий асослари // Ўзбекистонда ижтимоий фанлар. – Тошкент, 2013. – № 1-2. – Б.17-20.;

6. Қодирова З.А. Меҳнат миграциясини тартибга солиш бўйича хориж тажрибасидан Ўзбекистонда фойдаланиш йўналишлари // Иқтисодий ва модернизациялаш шароитида меҳнат бозорининг ривожланиш хусусиятлари ва аҳоли бандлигини ошириш йўллари (Республика илмий-амалий анжумани материаллари.1қисм). –Тошкент, 2013. – Б. 278-280.;

7. Қодирова З.А. Филиппинда хорижий ишчи кучи экспорти сиёсатининг ўзига хос хусусиятлари // Хорижий шарқ мамлакатларида инновацион ривожланиш асосида барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш: тажриба, салоҳият ва Ўзбекистонда фойдаланиш имкониятлари (Республика илмий-амалий анжумани материаллари). – Тошкент, 2013. – Б. 104-109.;

8. Қодирова З.А. Глобаллашув жараёнларининг халқаро меҳнат миграциясига таъсири // Ўзбекистон иқтисодийнинг минтақавий бозорлар ва жаҳон хўжалик тизимида интеграциялашувининг долзарб масалалари. (Республика илмий-амалий анжумани материаллари). – Тошкент, 2013. – Б. 68-71.;

9. Kadirova Z.A. Impact of globalization on international migration //3 rd International Scientific Conference. European Applied Sciences : modern approaches in scientific researches (Conference Papers). – Volume 2. – Stuttgart,Germany, 2013. – P. 16-17.;

10. Қодирова З.А. Ўзбекистонда ишчи кучи экспортини такомиллаштиришда Филиппин тажрибаси // Жаҳон иқтисодий ривожланишининг таҳлили ва проноз қилишнинг услубий асосларини такомиллаштириш. (Республика илмий-амалий анжумани материаллари). – Тошкент, 2014. – Б. 53-55.;

11. Z. Kadirova. Uzbekistan labor migration: learning from Philippines experience // European Applied Sciences. -№5. 2014.(Stuttgart, Germany). – P.126-129.;

12. Қодирова З.А. Ишчи кучини экспорт қилувчи мамлакатларда меҳнат миграциясини халқаро миқёсда тартибга солиниши // Иқтисодий ва инновацион технологиялар. – Тошкент, 2015. – № 3. (08.00.00; № 10);

13. Қодирова З.А. Ишчи кучини қабул қилувчи мамлакатларда ХМТ конвенциялари талабларининг бажарилиши // Бизнес эксперт. – Тошкент, 2015. – № 4. – Б.49-53. (08.00.00; № 3);

14. Қодирова З.А. Ўзбекистонда меҳнат миграцияси жараёнларини тартибга солишда ХМТнинг ўрни // Ижтимоий фикр-инсон ҳуқуқлари. – Тошкент, 2015. – № 1. – Б.30-37. (08.00.00; № 9);

15. Z.Kadirova. Integration of Uzbekistan into international labor market // Himalayan and Central Asian Studies. – Vol.19. – Nos.3-4. July-December 2015. –Delhi. – P.205-222.;

16. Қодирова З.А. Халқаро миқёсдаги меҳнат миграциясини тартибга солишнинг ўзига хос хусусиятлари // Илмий-техник ва иқтисодий тараққиёт:глобал, минтақавий ва миллий иқтисодий тенденциялар

(Республика олий таълим муассасалариаро илмий-амалий анжуман материаллари). – Тошкент, ТДШИ, 2015. – Б. 42-46.;

17. Қодирова З.А. МДХ минтақавий меҳнат бозори шаклланишининг ўзига хос хусусиятлари // Инновацион иқтисодиёт ва ижтимоий инфратузилма (Илмий мақолалар тўплами. 2-қисм). – Тошкент, 2015. – Б.142-148.;

18. Қодирова З.А. Ўзбекистонда меҳнат миграцияси жараёнларини тартибга солишни такомиллаштириш масалалари // “XXI аср –интеллектуал ёшлар асри (Ёш олим ва талабаларнинг ҳудудий ва республика илмий –амалий анжумани). –Тошкент, 2016. Май 24-25.;

19. Kadirova Z.A. Ways of addressing migration issues in Uzbekistan under globalized world. Peoples of eurasia:History, culture and interation problems. (Materials of the VI international scientific conference). – Pragua, 2016. – P.106-110.;

Автореферат “Халқаро муносабатлар” журнали таҳририятида
таҳрирдан ўтказилиб, ўзбек, рус ва инглиз тилларидаги матнлар ўзаро
мувофиқлаштирилди (01.05.2018 йил).

Босишга рухсат этилди: 2.05.2018 йил.
Бичими 60x84 $\frac{1}{16}$, «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулида босилди.
Шартли босма табоғи 3,125. Адади: 100. Буюртма: № *****